

CONCEPTNOTA

Samen taalgrenzen verleggen

versie 22 juli 2011

INLEIDING

De beleidsnota Onderwijs kondigt een ambitieus talenbeleid aan¹. Deze talennota wil daarvoor een spalier zijn. Hij bouwt verder op de realisaties van de vorige talenbeleidsnota: kleuters gaan vroeger en regelmatiger naar school, de eindtermen en ontwikkelingsdoelen van het Standaardnederlands en van moderne vreemde talen werden versterkt, taal kreeg een plaats in de basiscompetenties van de leraar en scholen werden gestimuleerd om een actief en expliciet talenbeleid te voeren. Een rijke kennis van het Standaardnederlands als standaardtaal blijft ook in deze nota de eerste prioriteit. De initiatieven die in de vorige talenbeleidsnota geïnitieerd werden, worden onverkort verdergezet: inzetten op de regelmatige aanwezigheid van kinderen in de kleuterklas, de tweedelijnsondersteuning van kleuteronderwijzers in gebieden met een hoge GOK-concentratie, projecten in het kader van het lokaal flankerend onderwijsbeleid, de doorlichting van het talenbeleid door de onderwijsinspectie.

We zetten daarom in op de competenties van de school om de ambitie van een rijke kennis van het Standaardnederlands een centrale plaats in een talenplan te geven, op de competenties van alle leraren om rijk Standaardnederlands te hanteren in de omgang met de kinderen, en op het creëren van stimuli voor taalarme en anderstalige kinderen om zoveel mogelijk en zo vroeg mogelijk actief met het Standaardnederlands in aanraking te komen. Hierbij willen we, inhakend op het inburgerings- en integratiebeleid, anderstalige ouders voldoende wapenen, via taallessen Nederlands op school.

In vergelijking met andere Europese landen bieden we heel wat andere talen in het leerplichtonderwijs aan, maar we beginnen daarmee laat in het curriculum. De noodzakelijke focus op het wegwerken van een tekort aan competenties Standaardnederlands bij taalarme en anderstalige kinderen in functie van een gelijke kansenbeleid, willen we aanvullen met een even noodzakelijke focus op het valoriseren van competenties die kinderen wél hebben: door thuistalen buiten het curriculum een plaats in het talenbeleid van de school te geven, door kinderen heel jong voor talen te sensibiliseren en door scholen onder andere de mogelijkheid te geven vroeger met vreemdetalenonderwijs te starten.

We motiveren deze keuze door de premisse, ondersteund door onderzoek, dat kinderen op jonge leeftijd makkelijker een vreemde taal verwerven dan op latere leeftijd, en door ons talenbeleid te

¹ De Onderwijsspiegel 2009-2010, p. 29-30 definieert “talenbeleid” als volgt: “Afhankelijk van de invalshoek onderscheiden we twee grote componenten van het talenbeleid: taalbeleid en taalvakkenbeleid.

Taalbeleid betreft het beleid op school in twee grote domeinen:

- het gebruik van het Nederlands voor de communicatie van en met leraren, leerlingen, ouders en omgeving.
- de dubbele functie van het Nederlands als instructietaal: het is zowel middel als doel. Taalbeleid in dit domein heeft betrekking op alle leergebieden van het basisonderwijs en alle vakken van het secundair onderwijs: de algemene vakken, technische vakken, kunst- en praktijkvakken.

(...)

Het taalvakkenbeleid wil ertoe bijdragen dat zoveel mogelijk leerlingen de doelstellingen in de taalvakken bereiken. Het gaat om alle aangeboden talen: Nederlands, moderne vreemde talen zoals Frans, Engels, Duits, Spaans, Italiaans en de klassieke talen Latijn en Grieks.

(...)

In dit verslag kiezen we consequent voor de term talenbeleid omdat dit het best het geheel van zowel taalbeleid (met aandacht voor Nederlands als instructietaal en Nederlands voor de communicatie), als taalvakkenbeleid (met aandacht voor Nederlands en moderne vreemde talen als leergebied/vak) weergeeft.”

enten op Europa. We brengen daarbij de evaluaties in rekening van lopende proefprojecten: Content and Language Integrated Learning (CLIL), het project Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC), het onderzoek naar talenbeleid door de onderwijsinspectie, de resultaten van de peiling Nederlands in de derde graad secundair onderwijs (aso, kso, tso), de evaluatie van de ondersteuning van de basisscholen van de rand- en taalgrensgemeenten en de gemeenten in de brede rand rond Brussel via het project Rand en Taal en het syntheserapport van acht jaar wetenschappelijke begeleiding van het Voorrangsbeleid Brussel (VBB)². Bovendien zullen de eindtermen vreemde talen worden doorgelicht en moeten ze deze regeerperiode ambitieuzer worden geformuleerd³.

Vanuit de fundamenteën van het verleden en de beschouwingen van het heden, proberen we een visie en een beleid voor de toekomst uit te tekenen. We doen dat door in te zetten op innovatie en door aansluiting te zoeken bij andere beleidsdomeinen.

1 VISIE

Taal is drager van kennis, en drager van gevoelens en relaties. Taal ordent onze gedachten en onze omgeving. In een omgeving die steeds meertaliger wordt, is die meertaligheid een meerwaarde. Maar zonder gemeenschappelijke taal, in Vlaanderen het Standaardnederlands, is communicatie onmogelijk. Dat moet letterlijk en figuurlijk genomen worden.

Standaardnederlands als fundament

Een goede/rijke kennis van het Standaardnederlands is essentieel. In Vlaanderen groeien nog steeds veel kinderen op voor wie de moedertaal een regionale variant van het Standaardnederlands en dus niet het Standaardnederlands is. Daarnaast is voor 15% van de kinderen in het basisonderwijs en 10% van de kinderen in het secundair onderwijs de thuistaal niet het Nederlands is, dus een andere taal dan de omgevingstaal, of de instructietaal van ons onderwijs⁴. Nochtans is een rijke kennis van het Standaardnederlands dé voorwaarde voor wie in Vlaanderen wil leren, wonen, werken, leven. Wie van elders komt, en geen Standaardnederlands leert, blijft in de beslotenheid van het eigen gezin of de eigen gemeenschap leven, en leeft – in Vlaanderen – buiten Vlaanderen.

Voor al deze kinderen, of ze nu hier geboren zijn of elders, of hun ouders hun wortels in Vlaanderen hebben of niet, moet het onderwijs een talenbeleid voeren waarbij de kennis van een rijk Standaardnederlands voorop staat, als instructietaal, als gemeenschappelijke taal, en als taal voor *een* gemeenschappelijke identiteit.

De plaats van de thuistaal, als deel van de private cultuur, in dat beleid is er een die dat doel, van het Standaardnederlands als gemeenschappelijke taal, moet versterken. We willen een extra aanbod Standaardnederlands voor alle leerlingen, aanvullend bij het schoolcurriculum, en voor (anderstalige) ouders mogelijk maken.

Meertaligheid als economische noodzaak en sociale meerwaarde

² Samenvatting evaluaties als bijlage.

³ Regeerakkoord Vlaamse Regering 2009-2014, p. 28.

⁴ Of, zoals in Brussel, geen van beide.

Meertaligheid is voor steeds meer kinderen en jongeren een vanzelfsprekendheid, in hun gezin, in de stad waar ze wonen, in hun contacten met peers, in hun mobiliteit, fysiek en via sociale media. Er is, met andere woorden, in onze omgeving, in onze scholen, in onze klassen, een **meertalige werkelijkheid**. We willen daarom aansluiten bij het Europese beleid inzake *taalverscheidenheid* en moedertaalondersteuning in het onderwijs, o.a. door talensensibilisering en uitwisselingen te stimuleren. Waar het gaat om niet-Europese thuistalen, situeren deze inspanningen zich buiten de lesuren.⁵

Voor wie zich in Vlaanderen in een internationale omgeving beweegt of voor wie letterlijk *buiten* Vlaanderen **wil** leren, werken, leven, komt met Standaardnederlands alleen niet ver. Hoe groter die omgeving, hoe belangrijker de kennis van andere talen. In deze nota zijn de kennis van het Frans en het Engels hierbij prioritair. We willen scholen stimuleren om aansluitend op de schooluren en op de school andere Europese talen⁶ aan te bieden. We willen nagaan onder welke voorwaarden de CVO's dit aanbod kunnen ontwikkelen.

We onderschrijven de ambitie van Europa om de kinderen naast de kennis van de officiële taal van de regio waar ze wonen, ook die van twee andere Europese talen te laten spreken. Vlaanderen in Actie wil deze regio laten uitgroeien tot een topregio op het vlak van kennis. Dat kan alleen als kinderen in Vlaanderen meertalige jongeren worden, die toegang tot de beste universiteiten, onderzoekscentra, bedrijven van Europa en van de wereld krijgen.

Een inclusief talenbeleid

We kunnen niet om de vaststelling heen dat, ondanks de realisaties van het verleden en de ambities voor de toekomst, de kloof tussen kansarm en kansrijk blijft, en met die kloof ook de ongekwalificeerde uitstroom. Taal is een voorwaarde voor én een rem op kansen. Taal zorgt voor ontmoeting en taal zorgt voor segregatie. Ons talenbeleid moet uitsluiting tegengaan en ontmoeting stimuleren, een deficit wegwerken van wie met een achterstand aan de start komt, en maximale kansen geven aan wie voorop kan en wil lopen. Een rijke kennis van het Standaardnederlands is een essentiële voorwaarde voor een succesvolle schoolloopbaan, doorstroming naar de arbeidsmarkt, voorwaarde voor maatschappelijke zelfredzaamheid en integratie, toegang tot jeugdwerk, cultuur, sport, verhoging van de sociale cohesie, persoonlijke ontwikkeling, het aanwakkeren en ontplooiën van de burgerzin van elk individu. Een ruime talenkennis draagt bij tot een grotere sociale en economische mobiliteit.

Een integraal talenbeleid

Taal is niet alleen een voorwaarde voor participatie, maar ook het resultaat ervan. Leren is een interactie tussen school, thuis en omgeving. Het gezinsbeleid en het vrijetijdsbeleid hebben met andere woorden een grote impact op zowel de kennis van het Standaardnederlands als instructietaal als op het verwerven/leren van andere talen. De talennota wil dan ook bruggen naar

⁵ We verwijzen hierbij naar artikel 19 van het Europees Sociaal Charter, naar de aanbeveling 1740 van het Europees parlement van 2006 en naar de Green Paper van 3 juli 2008 over Migration and Mobility: Challenges and Opportunities for EU Education Systems - COM(2008° 423).

⁶ Wanneer we in deze nota over Europese talen spreken, bedoelen we limitatief de 23 officiële talen van de EU: Bulgaars, Tsjechisch, Deens, Duits, Ests, Grieks, Engels, Spaans, Frans, Iers, Italiaans, Lets, Litouws, Hongaars, Maltees, Nederlands, Pools, Portugees, Roemeens, Slowaaks, Sloveens, Fins en Zweeds.

beleidsdomeinen met een grote impact op het eerste en derde milieu⁷ slaan, met het oog op een betere doorstroming *binnen* het tweede milieu, t.t.z. van school naar werk.

De school als tussenmilieu

De school van morgen wordt een interface tussen die milieus... een tussenmilieu als het ware, waarbij het formele leren het informele leren integreert en versterkt, en de opvoedingscodes op school en thuis op elkaar aansluiten en elkaar niet tegenspreken. Zonder betrokkenheid van de ouders wordt een opvoedingsproject op school moeilijk. In een samenleving waar de taal- en culturele diversiteit groeit, wordt daarom bijzonder veel gevraagd van de leraren van de school van vandaag en van morgen. De ambities van het talenbeleid van de toekomst moeten daarom sterk rekening houden met de draagkracht van de leraren, directies en schoolteams van vandaag en met de kennis en vaardigheden van die van morgen. Samenwerkingsverbanden tussen onderwijs enerzijds en Welzijn, Inburgering en Integratie anderzijds, kunnen tot geïntegreerde projecten leiden die die ouderbetrokkenheid vergroten, en het talenbeleid van de school versterken.

De autonomie van onderwijs

Een talenbeleid wordt op school gevoerd. De *taalheterogeniteit* in de samenleving laat zich uiteraard in de klas voelen. Niet elke leerling vangt het schooljaar met dezelfde competenties in dezelfde taal aan. Het klassieke verhaal, waarin moedertaal en instructietaal grotendeels dezelfde zijn, is in vele scholen al lang geen realiteit meer. Het wordt dus een opdracht van elke leraar en elk schoolteam om het taalkapitaal van de kinderen en jongeren te valoriseren en op een constructieve manier in de klas aan te wenden. De ambitie van deze nota is dan ook vooral: een kader bieden waarbij we het de schoolteams, directies, leraren mogelijk maken om, rekening houdend met de achtergrond en de capaciteiten van hun leerlingen, én met hun leefwereld en die van de school, een talenbeleid te voeren dat het best bij de school aansluit. Taal en talenbeleid zijn essentiële bouwstenen van een pedagogisch project.

2 TALENBELEID IN VOGELVLUCHT

De talennota bestaat uit drie grote delen. In een eerste deel 'Taalrijk opgroeien' bekijken we de mogelijkheden voor, in en buiten de school die er kunnen voor zorgen dat peuters, kleuters, kinderen en jongeren taalrijk opgroeien. Een tweede deel 'Taalrijk lesgeven' gaat in op de rol die leraren hier kunnen in spelen. Het derde deel 'Inzetten op talenbeleid' focust op het talenbeleid van de school en van de overheid.

Het Vlaams onderwijs is, ook op het vlak van talen, kwaliteitsonderwijs. Tot nog toe behoren we in internationale onderzoeken tot de top tien. Willen we in de kopgroep blijven, of die plaats nog versterken, dan moeten we wat goed is, uitbouwen. Tegelijkertijd moeten we op vernieuwing inzetten. In ons leerplichtonderwijs willen we ons op Europa richten, dat in zijn langetermijndoelstellingen acht sleutelcompetenties benoemt. Daarvan zijn er twee expliciet gericht

⁷ Eerste milieu: gezin; derde milieu: vrije tijd; tweede milieu: school en werk.

op taal: 'communicatie in de moedertaal'⁸ en 'communicatie in een vreemde taal'. In deze beleidsnota zijn deze sleutelcompetenties aanvullend bij de competentie die we als eerste sleutelcompetentie beschouwen: 'communicatie in de officiële omgevingstaal'. Het volledige leerplichtonderwijs moet op deze sleutelcompetenties kunnen inspelen door het Standaardnederlands en het vreemdetalenonderwijs te versterken, en in het talenbeleid van de school een plaats aan thuistalen te geven.

Klaar voor de start

Wie in een rijke taalomgeving geboren wordt, heeft een voorsprong op wie de eerste levensjaren in een taalarme omgeving doorbrengt. Dat geldt voor Nederlandstalige kinderen én voor anderstalige kinderen. Taalarme Nederlandstalige ouders moeten gesensibiliseerd en ondersteund worden om hun kinderen zoveel mogelijk in contact te brengen met Standaardnederlands, via media, via (voor)lezen. Anderstalige ouders gebruiken beter een rijke thuistaal dan een arm Nederlands. Dit neemt uiteraard niet weg dat ze zich positief engageren t.o.v. de onderwijstaal, het Standaardnederlands.

Voor de kennis van het Standaardnederlands is het noodzakelijk dat professionele begeleiders jonge kinderen tijdens hun voor taalontwikkeling meest gevoelige leeftijd op een correcte wijze begeleiden en stimuleren. Naast het hanteren van een rijk Standaardnederlands moeten begeleiders een positieve aandacht voor de taal hebben die het kind thuis spreekt, of dat nu dialect is of een andere taal. In het geval van andere talen is de aandacht voor de thuistaal ook een hefboom voor participatie van de ouders.

Samen met de Minister van Welzijn en Gezin willen we prikkels geven om op taalcompetenties in te zetten.

De basisuitrusting

In het *basisonderwijs* willen we een taalrijke omgeving creëren waarbij we rekening houden met de aanwezige taalrijkdom, zodat elk kind toegang tot een meertalige leercontext krijgt. We voeren een actief talenbeleid en stellen ambitieuze eindtermen en ontwikkelingsdoelen i.v.m.

⁸ De Europese richtlijn bevat daarover en in deze context 2 belangrijke voetnoten die ook hier van toepassing zijn :

(1) In de context van de multiculturele en veeltalige samenlevingen die Europa rijk is, wordt erkend dat de moedertaal niet altijd een officiële taal van een lidstaat hoeft te zijn, maar om volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen is het wel een eerste vereiste om in een officiële taal te kunnen communiceren.

(2) Het is belangrijk te beseffen dat vele Europeanen in tweetalige of meertalige gezinnen en gemeenschappen leven en dat de officiële taal van het land waar zij wonen, soms niet hun moedertaal is. Voor deze groepen kan deze competentie de kennis van een officiële taal, veeleer dan een vreemde taal zijn. Hun behoeften, motivatie en sociale en/of economische drijfveren voor de ontwikkeling van deze competentie ter bevordering van hun integratie zal bijvoorbeeld verschillend zijn van die van degenen die een vreemde taal leren om te reizen of voor professionele doeleinden. Het is aan de afzonderlijke lidstaten om, afhankelijk van hun specifieke behoeften en omstandigheden, op deze situaties in te spelen en de definitie dienovereenkomstig toe te passen.

Standaardnederlands, Frans en Engels, en geven ruimte aan andere talen buiten het curriculum. We benadrukken het belang van talensensibilisering en zetten het vroeg leren/verwerven van talen in de verf om elk kind de beste onderwijskansen te bieden, zich maximaal te laten ontplooiën en internationaal competitief te blijven. Hoe jonger de kinderen, hoe vlotter ze talen verwerven.

Op weg naar zelfstandigheid

Na de geplande hervorming wordt het *secundair onderwijs* vooral competentie-ontwikkeland, en sluit zo beter aan bij de langetermijndoelstellingen van Europa. Competenties worden gedefinieerd als de bekwaamheid om kennis, vaardigheden en attitudes in het handelen op een geïntegreerde manier voor maatschappelijke activiteiten aan te wenden. Inspelend op deze hervormingsplannen streven we een excellente kennis van het Standaardnederlands na en een gelimiteerde uitbreiding van het aanbod vreemde talen in het secundair onderwijs.

De coaches

De *lerarenopleiding en -vorming* zijn van cruciaal belang voor een sterk talenonderwijs. Van aankomende leraren verwachten we veel: ze moeten behalve goede opvoeders, met didactische kwaliteiten, met aandacht voor groepsdynamiek en voor het individu in die groep, voor interactie met de omgeving... ook competente taalleraren worden en een rijk Standaardnederlands gebruiken. Dat is veel, want in het basisonderwijs moeten ze net zo goed competente rekenleraren als competente WO-leraren zijn. Nog meer dan vroeger zullen het vermogen om gedifferentieerd les te geven en het vermogen om competenties van kinderen in te schatten en te evalueren centraal staan, zowel in de lerarenopleiding, als in de begeleiding en nascholing van de huidige leraren.

Het team

De groeiende diversiteit van de leerlingenpopulatie, in het bijzonder in de steden, maakt gediversifieerd lesgeven bijzonder complex. Differentiatie werkt alleen in een context van duidelijke beleidslijnen en in een dynamische schoolcultuur. Taaltesten bij overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs, en van het lager naar het secundair onderwijs, dragen bij tot de slaagkansen van alle kinderen. Het belang van sterk talenonderwijs als basis voor competentie-ontwikkeling en als motor voor gelijke kansen moet, samen met hoger genoemde aandachtspunten en innovaties, in de dagdagelijkse praktijk van elke onderwijsinstelling worden verankerd en dit op een inclusieve manier. Daarom vragen we van alle scholen een doorgedreven investering in *een talenbeleid op maat van de school en de leerlingenpopulatie*.

De omgeving

Tot slot hebben kinderen nood aan een taalstimulerende informele leeromgeving: taalkampen, uitwisselingen... In die natuurlijke omgeving die op het vlak van talen heel divers is, moeten we omgaan met de nood van Nederlandstalige kinderen aan contact met en kennis van andere talen, en voor niet-Nederlandstalige kinderen met de behoefte om de instructietaal ook in een niet-schoolse context te horen en te gebruiken. De inburgerings- en integratiesector speelt een actieve rol op het vlak van toeleiding, betrokkenheid van ouders en doorstroming naar het reguliere aanbod. In het bijzonder in Brussel en de Rand moet prioriteit aan het scheppen van een Nederlandstalige vrijetijdsomgeving gegeven worden.

3 TAALRIJK OPGROEIEN

Leren is een samenspel van kennis, ervaring en attitudes. Voor de overdracht van die kennis op het vlak van taalonderwijs bestaan er talrijke methodes. Omdat taal een levende materie is, moet taalonderwijs spannend zijn, onvoorspelbaar, zonder chaotisch te worden. Goed taalonderwijs is doelgericht en methodisch, maar speelt tegelijkertijd in op de intuïtie van de leraar, de actualiteit, de leefwereld van de kinderen. Methodes zijn ondersteunend – taal is inter-actie. Zonder interactie lijkt taalonderwijs op een schriftelijke cursus tangodansen. Dé echte basisschool op het vlak van taal begint waar de wieg staat. Kinderen komen op 2,5 à 3 jaar met een rugzakje in de kleuterklas aan. In elk rugzakje zit wat kinderen van thuis, of van de onthaalmoeder, of van het kinderdagverblijf meegekregen hebben. We zoomen in dit hoofdstuk daarom niet alleen op het basisonderwijs in, maar ook op hoe het voorschools beleid kinderen met een gevulder rugzakje naar school kan sturen en hoe het aanbod buiten de school de methode en praktijk van de school kan versterken.

3.1. VOOR DE SCHOOL

50 jaar geleden brachten kinderen de jaren voor de school in de besloten omgeving van het eigen gezin door. Hun taalontwikkeling, en samen met die taal ook de culturele codes ervan, gebeurde in hoofdzaak via de moeder. Ook toen waren er taalarme en taalrijke gezinnen, vaak afhankelijk van de socio-economische situatie van de vader. Vandaag gaan de kinderen van die gezinnen vaak met twee uit werken, en wordt de zorg voor hun kinderen door geprofessionaliseerde kinderopvang overgenomen, en met die zorg ook een deel van de taalontwikkeling. Ook vandaag groeien nogal wat kinderen op in (taal)armoede, ook in het Standaardnederlands of in een dialect van het Nederlands. Steeds vaker zijn taalarme gezinnen vandaag ook niet-Nederlandstalige gezinnen, met andere culturele en taalcodes. Een aantal van deze kinderen vindt intussen de weg naar de geprofessionaliseerde opvang. Dat plaatst het beleid voor een dubbele uitdaging:

1. Hoe moet de geprofessionaliseerde kinderopvang met taalarmoede en anders- en meertaligheid omgaan?
2. Hoe kan het beleid taalverwerving van taalarme of anderstalige kinderen stimuleren, die door inactiviteit van de ouders geen toegang tot de geprofessionaliseerde opvang hebben?

Het antwoord op de eerste vraag kan in de visietekst ‘Taalstimulering en Meertaligheid’ teruggevonden worden die Kind en Gezin in 2010 publiceerde. In deze visietekst werden duidelijke beleidskeuzes geformuleerd waarop het taalbeleid van de minister van Welzijn en Gezin in de domeinen kinderopvang en preventieve beleidsondersteuning geënt wordt. Deze beleidskeuzes houden onder meer het stimuleren van de taalontwikkeling bij alle kinderen in. De visietekst richt zich in eerste instantie tot de kinderopvang en de Preventieve Gezinsondersteuning en vormt de vertrekbasis voor een actieplan. Het recente onderzoeksrapport van het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO in Leuven) in opdracht van Kind & Gezin, versterkte de visietekst en het actieplan met een wetenschappelijke onderbouw over taalstimulering en meertaligheid bij jonge kinderen. De adviezen in het rapport zijn voor de opvoeders bedoeld: de ouders en de professionele opvoeders in de kinderopvang, maar zijn ook bruikbaar voor kleuteronderwijzers. De ingrediënten van deze tips kunnen samengevat worden als “goed luisteren”, “aandacht geven aan en ingaan op wat de kinderen willen zeggen” en “zelf een rijke Nederlandse taal gebruiken”.

In de nieuwe basiscompetenties voor de leraar kleuteronderwijs is het communiceren met kleuters van diverse taalachtergronden, en met hun ouders, in diverse talige situaties al opgenomen. Het zijn

competenties die ook nuttig voor kleuterleiders zijn die ze niet in hun opleiding hebben gehad. Zij kunnen hun expertise uit de praktijk aan die van de opleiding aftoetsen.

Elke handeling die ouders of opvoeders met kinderen verrichten, kan bij wijze van spreken met taal “ondertiteld” worden. Een bijzondere en bijzonder intense manier van taalactivering bij peuters is het voorlezen. De liefde voor lezen wordt bij het voorlezen geboren. De taalstimulering is het sterkst als dat voorlezen interactief gebeurt: als kinderen kunnen reageren, vragen stellen of beantwoorden, zinnen aanvullen, ruimte krijgen om plaatjes zelf te benoemen... de bezoekers van de bibliotheken van 2020 zitten vandaag in de peutertuin.

We willen de taalontwikkeling Standaardnederlands van jonge kinderen centraal stellen. En ouders ondersteunen bij het verrijken van de thuistaal en het intensifiëren van het Standaardnederlands als knuffeltaal. Dat vraagt een talenbeleid op maat van het kinderdagverblijf of de kleuterschool. Waar het gaat om kinderen van nieuwkomers wordt ook samengewerkt met de onthaalbureaus.

Behalve via praktische tips, willen we ook inzetten op een structurele samenwerking met het beleidsdomein Welzijn, en een functionele met het beleidsdomein Cultuur. Tussen de ministers van de respectieve beleidsdomeinen wordt een protocol afgesloten.

- In de opleiding van kleuteronderwijzers en kinderverzorgenden is taalstimulering (in een meertalige) omgeving als basiscompetentie opgenomen.
- Onderwijs werkt een duidelijk profiel uit met duidelijke competenties voor taalcoördinatoren en zet hiervoor een vormingsprogramma op. Hiervoor wordt met de integratie- en inburgeringssector, en met Kind en Gezin samengewerkt. Kinderdagverblijven die een taalplan wensen uit te werken, kunnen bij dit vormingsprogramma aansluiten.
- Goede praktijken, inclusief die uit de integratie- en inburgeringssector, worden ontsloten en verspreid, aangepast materiaal wordt ontwikkeld en ter beschikking gesteld.
- Onderwijs zet samen met Welzijn en Cultuur trajecten rond voorleescultuur op, in het Standaardnederlands en in de thuistaal, met betrokkenheid van de ouders.
- Projecten die de taalcompetenties bevorderen, worden als praktijkervaring bij opleidingen kinderverzorgenden en kleuteronderwijzers gestimuleerd.

3.2. IN DE SCHOOL

3.2.1. Standaardnederlands

Het Standaardnederlands is instructietaal, officiële taal en lingua franca voor al wie in Vlaanderen woont, werkt en naar school gaat⁹. Al groeit het aantal kinderen dat thuis een andere taal dan het Standaardnederlands spreekt, toch is ons onderwijs op kinderen gericht die thuis Standaardnederlands spreken, met veel aandacht voor vreemdetalenonderwijs. Een goede kennis van het Standaardnederlands is een sociale én economische noodzaak: wie onvoldoende of gebrekkig Standaardnederlands kent, ondervindt immers niet alleen problemen om een baan te vinden, maar ook om volwaardig aan de samenleving te participeren. Een uitstekende beheersing van het Standaardnederlands blijft het hoofddoel van ons basisonderwijs.

De groeiende taaldiversiteit in Vlaanderen – en bij uitstek in de grote steden en in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel – zorgt daarbij voor nieuwe uitdagingen. Uit onderzoek blijkt immers dat onderwijs zowel op het vlak van de beheersing van de instructietaal, als van vreemde talen, de beste resultaten geeft voor kinderen met een dominante thuistaal¹⁰. Kinderen met een andere, niet-dominante thuistaal, scoren vaak minder goed op de beheersing van de instructietaal, en op die van de officiële tweede taal. We zien dat die thuistaal vaak gereduceerd wordt tot de huiskring of verdwijnt. Tweektalige kinderen worden eerst eentalig, om vervolgens weer twee- of meertalig in economisch en sociaal dominante talen te worden. De lat ligt voor die kinderen dus hoger, waardoor de investeringen van wie die lat daar legt, adequaat moeten zijn.

3.2.1.1. In het kleuteronderwijs

Er worden al aanzienlijke financiële inspanningen geleverd om het kleuteronderwijs beter te ondersteunen en de kleuterparticipatie te bevorderen. Inspanningen die verdergezet worden om de komende jaren, ondanks de demografische groei, toch tot kleinere klassen te komen. Meer dan de grootte van de klas heeft de samenstelling van de populatie ervan een impact op het lesgeven. Ons onderwijs gaat uit van een context waarbij het Standaardnederlands ook de thuistaal van de kinderen is. Bij veel kinderen is dat nog niet het geval. Naast de blijvende aandacht voor kinderen die thuis dialect spreken, groeit ook het aantal kinderen dat thuis een andere taal spreekt. Daar noopt de samenstelling van de klassen tot een shift naar een NT2-beleid – in Brussel zelfs een NT3-beleid.

- Het bewust omgaan met en het stimuleren van het Standaardnederlands en van taal voor de leeftijd van 2,5 wil op die maatschappelijke wijzigingen anticiperen (zie 4.1.).
- Sinds 1 september 2010 geldt een bijkomende toelatingsvoorwaarde voor het gewoon lager onderwijs: kinderen die in het lager onderwijs worden ingeschreven, moeten tijdens het voorafgaande schooljaar op regelmatige basis Nederlandstalig kleuteronderwijs hebben gevolgd. Voor kinderen die niet aan deze inschrijvingsvoorwaarde voldoen, blijft het mogelijk

⁹ In Brussel is het Nederlands de lingua franca van een minderheid, met een dominantie van het Frans en een groeiende concurrentiepositie van het Engels. Vanuit de Vlaamse Gemeenschap blijven we het Standaardnederlands in Brussel stimuleren.

¹⁰ Dat verklaart allicht de goede resultaten van homogeen Franstalige kinderen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, die beter scoren dan kinderen uit een taalgemengd gezin met één Nederlandstalige ouder.

om via een taalproef toch de overstap naar het eerste leerjaar te maken. Zo kunnen we de doorstroming naar het lager onderwijs van specifieke doelgroepen als kinderen van nieuwkomers in kaart brengen.

3.2.1.2. In het lager onderwijs

Leraren in het basisonderwijs moeten in staat zijn om kinderen zoveel mogelijk via een rijke (Standaardnederlandse) taal te laten omgaan met elkaar en met hun omgeving. Dat is een basiscompetentie. Taalonderwijs is er gebonden aan de context, aan de klasactiviteiten, ontdekkend, ervaringsgericht, levend... De leraar moet in staat zijn, zijn manier van werken aan de veranderde en veranderende samenstelling van de leerlingenpopulatie aan te passen. Uit recent onderzoek blijkt dat scholen met een grote populatie GOK-leerlingen en anderstalige leerlingen niet alleen met een lagere taalvaardigheid Standaardnederlands het lager onderwijs starten, maar ook met een lagere taalvaardigheid Standaardnederlands uitstromen. Ook de leerwinst verschilt niet essentieel tussen scholen met een “uitdagende” populatie en andere¹¹. De selectie lijkt zich dus (voor)al af te spelen **bij aanvang** van de lagere school. De initiatieven die we vóór de school willen ontwikkelen, en taaltesten bij de start van het leerplichtonderwijs en de overgang naar het secundair onderwijs, willen daar op anticiperen.

Toch kunnen scholen en leraren inzetten op het creëren van een positieve leerwinst Standaardnederlands door een rustige en studiegerichte lesgroep te creëren, een heterogene klassamenstelling qua prestatieniveau te beogen, leerstrategieën aan te leren, goed georganiseerde en aantrekkelijke instructie te geven, een veilig en stimulerend leerklimaat te voorzien, tijdens de lessen Nederlands te differentiëren, hoge verwachtingen te hebben en op coöperatief leren in te zetten.

Deze variabelen, die een positief effect op de taalontwikkeling Standaardnederlands hebben, liggen voornamelijk op het didactische vlak. De overheid bepaalt de kennis en de vaardigheden van wie les geeft, en de verwachte eindresultaten van wie les volgt. Hoe die behaald worden, behoort tot de didactiek, en die valt buiten de bevoegdheid van de overheid. De pedagogische begeleidingsdiensten zijn hier de eerste partner om specifieke ondersteuning te bieden.

Bovenstaande variabelen moeten tot een talenplan per school verwerkt worden, dat door het hele team moet gedragen worden, maar opgezet en gecoördineerd door het teamlid met de sterkste interesse en competenties voor taal, en dat ingebed wordt in het uitbouwen van een brede school (zie 3.3.3.).

De taalcoördinator is geen extra personeelslid, maar een taalklernaar met een bijzondere opdracht. Hij/zij

- blijft op de hoogte van recente ontwikkelingen;
- kan sturing geven aan de verdere ontwikkeling van het talenbeleidsplan;
- ontwikkelt leerlijnen en helpt ze ontwikkelen;
- coördineert de uitvoering ervan;
- zet een gemeenschappelijk vertel- en voorleesbeleid op;
- is verantwoordelijk voor het scheppen van een taalrijke leeromgeving;

¹¹ Uit de synthese van 8 jaar evaluatie-onderzoek van het Voorrangsbeleid Brussel blijkt wél een leerwinst via coaching van buitenaf, een leerwinst die groter is bij een aanbodgestuurde aanpak dan bij een vraaggestuurde aanpak.

- voedt het team met ideeën, suggesties, materialen;
- ondersteunt collega's en springt in waar dat nodig is;
- detecteert de ontbrekende competenties bij de collega's en zoekt naar de gepaste nascholing.

- De overheid investeert door taalontwikkeld lesgeven, adaptief onderwijs en assessmentcompetenties in het prioritair nascholingsaanbod op te nemen. Met de pedagogische begeleidingsdiensten en navormingscentra wordt een specifieke nascholing tot taalcoördinator uitgebouwd met het oog op het voeren van een talenbeleid. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de expertise, opgebouwd in de inburgerings- en integratiesector.
- Bij de overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs en van het lager onderwijs naar het secundair wordt een taalscreening uitgevoerd, die moet aangeven of kinderen het Nederlands voldoende beheersen om de overgang succesvol te maken. Die screening gebeurt door de school, en bij de instroom. Als uit die screening blijkt dat kinderen een grote taalachterstand hebben, voert het CLB een diepgaandere diagnostische test uit, en stelt een traject voor om aan die achterstand te remediëren.

3.2.1.3. In het secundair onderwijs

De taalcompetenties in het secundair onderwijs zijn abstracter, complexer en meer vakgericht. De resultaten uit het laatste PISA-onderzoek en de recente peilingen Nederlands geven aan dat het niveau van de leerlingen in het Vlaams onderwijs zeer behoorlijk is. Toch blijven sommige leerlingen met specifieke taalproblemen kampen. In de hervorming secundair onderwijs is daarom in een differentiatiepakket voorzien waarin remediëring doorheen de drie graden mogelijk is.

De leertrajecten in het secundair onderwijs worden flexibeler. Het lesprogramma kan in functie van de maximale competentie-ontwikkeling van de leerlingen aangepast worden, bijvoorbeeld als ze een taaldeficit hebben. Zolang de finaliteit van de studierichting maar gehaald wordt. De ouders moeten akkoord gaan, en de voltallige klassenraad beslist. Met een oordeelkundige inzet van GOK-omkadering en het onthaalbeleid voor anderstalige nieuwkomers kan het secundair onderwijs al heel wat remediëren.

Nogal wat ouders en leerlingen investeren tijd en geld in bijlessen **na** de schooltijd. De kansen van kinderen zouden niet van de motivatie of de middelen van hun ouders mogen afhangen. Volgens het decreet volwassenenonderwijs kunnen leerlingen tussen 12 en de 16 jaar op het aanbod Nederlands tweede taal (NT2) in de centra voor volwassenenonderwijs (CVO) en de centra voor basiseducatie (CBE) intekenen, als ze daar nood aan hebben, als het op vrijwillige basis gebeurt, en als het buiten de lesuren gebeurt.

Volgens een recente evaluatie door de onderwijsinspectie wordt de vraag gesteld of het volwassenenonderwijs daarvoor de gepaste leermiddelen of screeningsinstrumenten heeft, of het voldoende tot samenwerking met het secundair onderwijs bereid is en omgekeerd... Er is evenwel geen reden om aan te nemen dat, met voldoende ondersteuning van de tweede lijn, het talenonderwijs buiten de school- en werkuren niet kan realiseren wat het Deeltijds Kunstonderwijs wel vermag: een aanbod voor kinderen én voor volwassenen ontwikkelen.

Veel volwassenen volgen NT2 of – als ze van huis uit Nederlandstalig zijn - andere talen, Frans, Engels om redenen van sociale en economische mobiliteit, en als een aanvulling bij wat ze in het leerplichtonderwijs niet of te weinig meekregen. Het aanbod voor 12-16 jarigen is een vorm van anticiperen. Volwassenenonderwijs kan, op school en na schooltijd, een kwaliteitsvol alternatief voor het commerciële taalcursussenaanbod zijn, en op de noden en de talenten van de leerlingen inspelen.

- We voeren via ODXXI de nodige aanpassingen door zodat leerlingen met een taalachterstand in het secundair onderwijs door flexibilisering van de opleidingstrajecten optimaal worden ondersteund.
- De uitbouw van een talenaanbod door het volwassenenonderwijs in de secundaire scholen en aansluitend op de schooluren wordt kwalitatief en kwantitatief versterkt.
- Na de hervorming van het secundair onderwijs maakt het differentiatiepakket in alle graden, belangstellingsgebieden, domeinen en studierichtingen extra taalondersteuning mogelijk voor wie het nodig heeft.

3.2.1.4. Onthaalonderwijs voor niet-Nederlandstalige kinderen

Van binnenuit

Voor minderjarige nieuwkomers is er het onthaalonderwijs. Dat onthaalonderwijs wil hen op een zo snel mogelijke doorstroming naar de reguliere klassen voorbereiden. De leerdoelen in het onthaalonderwijs focussen op taalvaardigheid Standaardnederlands en redzaamheid, en zijn sinds het schooljaar 2010-2011 van toepassing.

In het basisonderwijs:

Kinderen die bij een eerste inschrijving in het leerplichtonderwijs het Standaardnederlands niet machtig zijn, zullen eerst een taalbad van vier weken volgen. Na deze vier weken worden deze kinderen gescreend. Indien de essentiële kennis van het Nederlands onvoldoende is, dan zullen deze kinderen opnieuw gedurende vier weken een taalbad volgen.

Na vier of acht weken worden ze in hun school van keuze geïntegreerd. We kiezen dan voor inclusie waarbij er in de school nog een opvolgtraject wordt voorzien, zowel voor de leerling als voor de leraar, om zo snel in de kennis van het Standaardnederlands te groeien.

Kinderen met een andere thuistaal hebben vaker dan Nederlandstaligen moeilijkheden op school omdat ze de instructies niet goed begrijpen. Daarom moeten ze, wanneer ze na het taalbad en de klasondersteuning nog onvoldoende met het Standaardnederlands gevorderd zijn, extra lessen Standaardnederlands volgen. Om te vermijden dat ze heel veel schoolachterstand oplopen, moet dat buiten de gewone lessen bv. op woensdagnamiddag of op een andere dag na de lessen. Die verplichting is in het belang van de kinderen zelf.

In het secundair onderwijs:

Een leerling zonder enige kennis van het Standaardnederlands in het secundair onderwijs gaat naar een onthaaljaar. Via ODXXI willen we de opleidingstrajecten flexibel genoeg maken zodat na het onthaaljaar intensief taalonderwijs kan gecombineerd worden met een programma dat een studiebewijs oplevert.

- OKAN voor het basisonderwijs wordt hervormd. Kinderen zonder kennis van het Nederlands zullen eerst een taalbad van vier (of acht) weken volgen. Daarna worden ze in hun school van keuze geïntegreerd, waarbij er in de school in een opvolgtraject wordt voorzien. We kiezen hier resoluut voor inclusie.
- Alle leerlingen die het Standaardnederlands onvoldoende machtig zijn om goed de lessen te volgen, worden verplicht extra lessen buiten de normale lessen te volgen.
- In de nascholing van leraren wordt prioritair werk gemaakt van de nodige didactische en taalcompetenties zodat leraren genoeg bagage hebben om op een inclusieve manier met anderstalige kinderen om te gaan.
- Bij de beleidsevaluatie van de lerarenopleiding zal taalontwikkelen lesgeven een specifiek aandachtspunt zijn.
- Van de ouders wordt een engagement verwacht zowel op het vlak van de eigen kennis van het Nederlands, als op het vlak van contact met en kennis van het Nederlands voor hun kinderen buiten de schooluren.

Van buitenaf

Bij vroegere, collectieve arbeidsmigraties verliep de integratie nogal vaak via de kinderen. De eerste generatie werd overgeslagen. Het inburgerings- en integratiebeleid maakt daar een einde aan. Integratie van kinderen en ouders verloopt parallel. Een succesvolle instroom van anderstalige kinderen in ons onderwijs, niet alleen van nieuwkomers, heeft niet alleen te maken met de snelheid waarmee ze de instructietaal aanleren, maar ook met de mate waarin het schoolteam en de leraar vertrouwen van die kinderen krijgen, en de mate waarin de ouders bij de school van hun kinderen betrokken worden, en zich engageren voor het aanbod dat de school hen doet. Van leraren wordt via een levendig taalonderwijs verwacht dat ze op de culturele en taalcodes van kinderen en ouders inspelen. Het inburgerings- en integratiebeleid moet de doorstroming naar het reguliere aanbod faciliteren. De integratiesector kan scholen ondersteunen die een actief beleid op het vlak van (meertalig) onthaal, taal en ouderbetrokkenheid voeren. Dat aanbod is per definitie beperkt in de tijd, en moet een opstap zijn naar een dialoog tussen school en ouders *in het Nederlands*

- Tussen Inburgering en Onderwijs wordt een protocol afgesloten voor de samenwerking op het vlak van onthaalbeleid in scholen. In een eerste fase zullen proeftrajecten in Brussel, Gent en Antwerpen starten.

3.2.1.5. Ouderbetrokkenheid

Standaardnederlands als integratie in de schoolgemeenschap

Betrokken ouders zorgen voor gemotiveerde leerlingen en voor leraren die hun inspanningen gewaardeerd weten. Bij anderstalige ouders is het Standaardnederlands tegelijkertijd drempel en glijmiddel. Drempel, omdat het communicatie in de weg staat en tot een gevoel van uitsluiting bij de ouders kan leiden en tot onbegrip en misverstanden bij de schoolteams. Glijmiddel, omdat het aanbieden van taallessen Nederlands aan die ouders, op de school van hun kinderen, die drempels kan wegnemen. De lessen gaan immers niet alleen over wat de ouders **niet** kunnen, Standaardnederlands, maar spreken hen aan op wat ze **wel** zijn: verantwoordelijke opvoeders, ook bij de schoolse opleiding van de kinderen. Brusselaar was een pionier, andere projecten volgden. De taallessen zelf zijn vaak ook een glijmiddel voor het (mee) organiseren van andere activiteiten, waarbij de taal die ze in de klas leren, ook in de praktijk gebracht wordt. Taallessen op school zijn zo een vorm van integratie in de schoolgemeenschap. Tussentijdse evaluatiemomenten van deze projecten geven beloftevolle resultaten.

We willen deze projecten een structureel karakter geven, door

- in samenwerking met Inburgering en Integratie, basisscholen met voldoende anderstalige kinderen de logistiek en de promotie van Nederlandse taallessen voor ouders op de school, in het schoolbeleid te laten verankeren;
- in samenspraak met Welzijn, de promotie ook op ouders van kinderen in de kinderopvang op of in de buurt van deze scholen te richten;
- het aanbod NT2 uit te breiden;
- een engagement van anderstalige ouders te vragen om hun kinderen zoveel mogelijk met een kwaliteitsvol Nederlandstalig aanbod buiten de school in contact te brengen.

Een rijke moedertaal als kapstok voor NT2

Hoe rijker de moedertaal, hoe vlotter jonge kinderen zich een tweede taal eigen maken. De rijkdom van de taal thuis is daarom belangrijker dan welke taal dat is. We moeten ouders stimuleren om zoveel mogelijk en een zo rijk mogelijke taal bij de opvoeding van hun kinderen te gebruiken. Dat is bij anderstalige ouders niet het Standaardnederlands, maar die taal waarin ze zich het comfortabelst voelen, waarin ze het meeste nuances kunnen leggen, waarin ze interactief verhalen kunnen voorlezen... Dit neemt uiteraard niet weg dat ze zich positief engageren t.o.v. de onderwijstaal, het Standaardnederlands, en dit ook in de thuiscontext een plaats geven.

- Kinderdagverblijven en kleuterscholen stimuleren anderstalige ouders om, naast het verbeteren van hun eigen taalvaardigheid Standaardnederlands, een taalrijke omgeving voor hun kinderen te creëren. Het beleid ondersteunt daarbij, in afstemming met de integratie- en inburgeringssector, de ontwikkeling van gepast materiaal en het voeren van sensibiliseringscampagnes.

Uit-sluitend Standaardnederlands?

Veel scholen met een grote populatie anderstaligen worstelen met hun communicatiebeleid. Wie het meent met ouderbetrokkenheid, staat voor een dilemma: of we houden principieel vast aan de premisse dat formele contacten met ouders in de onderwijstaal verlopen, dus het Standaardnederlands, en sluiten daarmee die ouders uit die die nog taal niet of nog onvoldoende

beheersen. Of we passen het communicatiebeleid van de school zo aan dat de stem van die ouders wel gehoord wordt. Het is moeilijk hier een standaard voorop te stellen.

- Schoolbesturen krijgen de vrijheid om andere talen in hun communicatie met ouders te gebruiken, zolang dit in het belang van de veiligheid, de opvoeding en de slaagkansen van de kinderen is. Hierbij kunnen sociale tolken ingeschakeld worden.
- De regel is dat deze vrijheid beperkt in tijd is, en steeds tot doel heeft ouders zoveel mogelijk te stimuleren om Standaardnederlands te leren. Bestaande instrumenten van de Huizen van het Nederlands om Nederlands bewust een plaats te geven in de communicatie met anderstalige ouders, worden verder verfijnd en geïmplementeerd.

3.2.1.6. Leesplezier

Vlaamse jongeren van 15 lezen goed, maar niet graag. Dat blijkt uit het PISA-onderzoek 2009. Die vaststelling is niet onschuldig. Uit een steekproefpeiling in het voorjaar 2010 naar de beheersing van de eindtermen Nederlands bij leerlingen van het laatste jaar aso, kso, tso bleek duidelijk het positieve effect van een leescultuur thuis en op school op die eindtermen: het in huis hebben van boeken en tijdschriften, het lidmaatschap van en bezoek aan bibliotheken...

Het leesplezier bij kinderen wordt geactiveerd door het voorlezen door de ouders, of door broer of zus. De samenwerking tussen onderwijs, de voorschoolse sector en de bibliotheken, zoals eerder beschreven, krijgt best een verlengstuk in het lager en secundair onderwijs. We organiseerden op 1 april 2011 een eerste rondetafel in een reeks gesprekken met 20 experts uit onderwijs en cultuur over 'lezen in het onderwijs'.

- Met de minister van Cultuur wordt, rekening houdend met de aanbevelingen uit deze rondetafelgesprekken, een actieplan "lezen op school en thuis" uitgewerkt.
- In 2013 organiseert de Canon Cultuur een themajaar rond (voor)lezen.

3.2.2. Vlaamse Gebarentaal

Doorheen de geschiedenis zijn gebarentalen vaak miskend. Ook in het onderwijs werd gebarentaal niet altijd als instructietaal aangewend omdat men ervan uitging dat het hier om primitieve en minderwaardige communicatiemiddelen ging, niet om volwaardige natuurlijke talen. Gedurende lange tijd werd het gebruik van gebarentaal afgeraden aan dove personen en hun ouders. Toch is gebarentaal niet verdwenen. Vooral voor prelinguaal doven (mensen die doof zijn geworden voor ze op een spontane manier een gesproken taal konden verwerven) zijn spreken en spraakafzien zo moeilijk en vermoeiend dat een vlotte communicatie in gesproken taal echt lastig is. Het waren dan ook vooral deze doven die onderling via gebaren bleven communiceren. Gebarentalen leidden dus als het ware een soort 'ondergronds' bestaan; ze speelden geen rol in het ruimere maatschappelijke leven, maar werden wel gebruikt voor de onderlinge contacten in de dovengemeenschap, een gemeenschap waar personen die geen gebarentaal kenden geen of nauwelijks toegang toe hadden. Gelukkig kwam hierin in de VS sinds de jaren 1960 en in Vlaanderen sinds de jaren 1980 een kentering. In 2006 werd de Vlaamse Gebarentaal (VGT) door de Vlaamse overheid cultureel erkend.

In het onderwijs legde de Vlaamse Gebarentaal een gelijkaardig parcours af. De meeste scholen hanteren ofwel het Nederlands als instructietaal ofwel een vorm van simultane communicatie, dit is het Nederlands, ondersteund door gebaren. De volwaardige erkenning van de Vlaamse Gebarentaal en het gebruik van VGT als instructietaal in het onderwijs wint stilaan terrein, maar het gaat nog langzaam. Immers het valoriseren en ontwikkelen van de Vlaamse gebarentaal ondersteunt mee de gehele taalontwikkeling van het kind, maar heeft ook een belangrijk positief effect op de socio-emotionele ontwikkeling en het welbevinden van het kind in die onderwijssetting. Een onderwijsinnovatie binnen het onderwijs aan dove kinderen dringt zich dus op.

Modellen van bilinguaal-bimodaal onderwijs worden door wetenschappelijk onderzoek onderschreven en geven een volwaardige plaats binnen het onderwijs aan de voorkeurtal van dove en slechthorende personen. Toch komt deze vorm van onderwijs nog maar heel weinig voor. Vooral voor jonge kinderen kan dit onderwijsmodel een belangrijke meerwaarde in hun academische en socio-emotionele ontwikkeling betekenen. De introductie van de Vlaamse Gebarentaal als volwaardige instructietaal creëert zo meer gelijke kansen voor deze specifieke doelgroep.

De meerderheid van dove leerlingen is in het gewoon onderwijs geïntegreerd. Zeker op latere leeftijd moeten we ervoor zorgen dat deze groep kinderen geïntegreerd in het reguliere onderwijs onderwijskansen krijgt. Maar ondanks grote inspanningen zijn dove leerlingen niet in staat honderd procent van de lessen te volgen. Om de lessen te kunnen volgen, kunnen ze voor een beperkt aantal uur op tolken beroep doen.

Het is evenwel belangrijk te erkennen dat de noden van jonge dove kinderen niet dezelfde zijn als die van oudere dove kinderen. Bij heel jonge en jonge dove kinderen moet prioritair werk gemaakt worden van taalverwerving (focus op taalverwerving via VGT en woordherkenning in geschreven Nederlands). Bij oudere dove kinderen ligt de focus meer op kennisoverdracht hoewel zeker in de lagere school taalverwerving en taalverbreding nog zeer belangrijk blijft, zowel in VGT als geschreven Nederlands. Dit vergt een verschillende aanpak.

Vandaar het belang van het specifieke ‘dovenonderwijs’ voor de jongere kinderen (lager onderwijs). Want alleen binnen een globale visie is bilinguaal/bimodaal onderwijs mogelijk. Maar dan moet het dovenonderwijs zelf meer diversifiëren .

- Het bilinguaal-bimodaal onderwijs stimuleren door de praktijken en materialen makkelijker uit te wisselen.
- De Vlaamse Gebarentaal wordt als taal op de talenwebsite opgenomen.
- Onderzoeken of en welke combinatievormen (o.a. clusterintegratie) van onderwijs in het SO mogelijk zijn zodat we de dove en slechthorende kinderen maximaal geïntegreerd in het onderwijs aan bod kunnen komen.
- De haalbaarheid van de aanpassing van de eindtermen voor deze doelgroep in het reguliere onderwijs onderzoeken.
- Didactiek vreemde talen voor doven en slechthorende uitbouwen/ontwikkelen.
- In het kader van leerzorg worden regelingen voor tolkvoorzieningen geëvalueerd en, waar nodig, versterkt en verbreed.

3.2.3. Andere talen

Is meertalig onderwijs vandaag nog voorwerp van discussie, meertaligheid in het onderwijs is dat al lang niet meer. Meertaligheid is voor steeds meer kinderen en jongeren een vanzelfsprekendheid, in hun gezin, in de stad waar ze wonen, in hun contacten met peers, in hun mobiliteit, fysiek en via sociale media. Er is, met andere woorden, in onze scholen, in onze klassen, een **meertalige werkelijkheid**. Een werkelijkheid waarmee onze leraren moeten omgaan. Scholen met een sterk beleidsvoerend vermogen erkennen dat meertaligheid een troef is, en valoriseren en stimuleren dat taalkapitaal door het een plaats in het beleid van de school te geven. Dat is, zo blijkt uit onderzoek, niet alleen goed voor de leerprocessen van leerlingen, maar ook voor hun welbevinden en voor hun leermotivatie, én voor hun Nederlands. En gemotiveerde leerlingen zorgen voor gelukkige leraren, en voor een stimulerend schoolklimaat. En voor tevreden ouders, die zich bij de school betrokken voelen. De cirkel is rond.

3.2.3.1. Vroeg sensibiliseren voor andere talen

Het gaat bij sensibilisering niet om taal*lessen*, maar om taal*attitudes*. Met andere woorden: om het prikkelen van nieuwsgierigheid naar andere talen en andere culturen – of beter nog het vasthouden van de nieuwsgierigheid die kinderen van nature hebben. Onder talensensibilisering bedoelen we het sporadisch en eerder bij toeval, niet-planmatig noch formeel gebruiken van andere talen in een meer speelse context en zonder als doel die andere talen te leren en/of te verwerven.

Talensensibilisering staat sinds 2004 in het decreet basisonderwijs. Het maakt deel uit van de basiscompetenties van de leraren lager onderwijs. Interculturele vaardigheden zijn een vakoverschrijdende eindterm geworden. We willen de decretale mogelijkheden verder aangrijpen om meertalige competenties bij kinderen verder te prikkelen. Talensensibilisering wil leerlingen voor taaldiversiteit gevoelig maken, zoals bedoeld door Europa, en hen een positieve houding tegenover andere talen bijbrengen door **interactie** in de klas. En dat ook aan de ouders uitleggen: dat het OK is

als een Nederlandstalig kind in het Nederlandstalig onderwijs na een maand kleuterklas met woordjes in andere talen thuiskomt.

Het gaat over het verkennen, erkennen en waarderen van verschillende talen, over het bevorderen van openheid voor andere talen bij leerlingen. Activiteiten die binnen talensensibilisering kaderen, verhogen ook het taalbewustzijn van kinderen. En voor kinderen die thuis een andere taal spreken, draagt het tot een positief zelfbeeld bij.

We willen over talensensibilisering twee misverstanden uit de wereld helpen:

1. De leraar kan voor talen sensibiliseren zonder ze te beheersen. Hij/zij maakt immers gebruik van een context, van de talen die zijn/haar leerlingen wel beheersen, of zelfs van ouders die, in het kader van een concreet project in het vak WO of als illustratie bij muzieklessen, komen getuigen over hun taal en cultuur...
2. Talensensibilisering is niet enkel gericht op de thuishalen van anderstalige leerlingen. Alle scholen kunnen ermee aan de slag en kunnen op de aanwezige taaldiversiteit, Standaardnederlands en andere talen, inspikken.

De VLOR maakt op onze vraag een overzicht van de manieren waarop met talensensibilisering in de klas kan worden omgegaan. Talensensibilisering komt aan bod in het project “thuis taal in onderwijs”, dat sinds 2008 in 4 Gentse basisscholen loopt. Dat project wordt wetenschappelijk opgevolgd. Zowel het overzicht van de VLOR als het eindrapport van het Gentse project zullen ons helpen om talensensibilisering een structurele plek in het basisonderwijs te geven. Die resultaten worden op een reflectiedag in het voorjaar van 2012 aan het onderwijsveld voorgelegd.

- Talensensibilisering wordt als apart luik op de talenwebsite opgenomen.
- De talenwebsite wordt een e-prikbord voor praktijkvoorbeelden, zoals het tandemleren ¹².
- Een driejarige nascholing talensensibilisering wordt prioritair aangeboden.

3.2.3.2. Vroeg Talen Leren

Vroeg talen leren heeft vele voordelen. Kinderen pikken taal makkelijker op, zijn gemotiveerd om te communiceren en staan heel open voor die nieuwe taal. Op jonge leeftijd meerdere talen leren door ze actief te gebruiken, geeft kinderen uitdagende prikkels die zowel hun talenbeheersing als hun taalattitudes positief beïnvloeden. Natuurlijk dient een vroeg aanbod in een vreemde taal aan de leeftijd van de kinderen aangepast te zijn. Een goed aanbod voor jonge kinderen kenmerkt zich door een mondelinge oriëntatie en veel ruimte voor spontane interactie. Kinderen kunnen later dan ook makkelijker reflecteren over taal en taalstructuren als ze die al zelf hebben gebruikt.

Naast een aangepast aanbod voor jonge kinderen en leraren die de nodige taal- en didactische competenties beheersen om dit ook effectief aan te bieden, is continuïteit een belangrijke

¹² Een soort uitwisselingsproject zonder verplaatsing, een talig rollenspel tussen twee leerlingen met een verschillende thuishalen waarbij ieder niet alleen zijn eigen taal gebruikt, maar afwisselt met die van zijn/haar gesprekspartner.

voorwaarde voor een goede leeruitkomst. Een coherente en continue leerlijn in die vreemde taal staat hier bijgevolg centraal.

Frans en taalinitiatie

Sinds 2004 is Frans in Vlaanderen verplicht in de derde graad van het gewoon lager onderwijs. Vroeger kan ook, maar dan als *initiatie*. Ook andere talen dan Frans (bvb. Engels) kunnen enkel onder de vorm van initiatie worden aangeboden, op voorwaarde dat er eerst initiatie Frans wordt gegeven.

Ook in Brussel moet Frans in de derde graad, maar **mag** het vanaf de eerste graad. Dat laat Brusselse scholen toe flexibel te zijn en voor kinderen, die de eindtermen Frans snel bereiken omdat het een thuistaal is, extra Nederlandse lessen te organiseren.

Die Brusselse flexibiliteit om op een veranderde en veranderende realiteit in te spelen, willen we naar het hele basisonderwijs uitbreiden. De verplichting om Frans pas vanaf de derde graad aan te bieden, willen we uit het decreet schrappen en scholen toelaten Frans ook vanaf de tweede graad aan te bieden. Scholen kunnen dit evenwel pas beslissen wanneer globaal de kennis van het Standaardnederlands bij de leerlingen voldoende ontwikkeld is.

Voor initiatie komen, naast het Frans, ook het Engels en het Duits in aanmerking.

- Frans kan vanaf de tweede graad van de lagere school worden aangeboden wanneer de leerlingen het Standaardnederlands voldoende onder de knie hebben.
- Als een school voor taalinitiatie in een derde taal kiest, is dat het Engels of het Duits.
- De overheid bepaalt een maximum aantal uren die een school aan initiatie vreemde talen mag besteden.

Onderwijs in eigen taal en cultuur

Het Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC) werd ingevoerd op basis van artikel 3 van de Europese Richtlijn van 25 juli 1977 betreffende het onderwijs aan kinderen van migrerende werknemers, toen nog vanuit een terugkeergedachte. Maar wie toen gekomen is, is gebleven. De oorspronkelijke motieven voor en aanpak van OETC zijn vandaag achterhaald. Het aantal projecten slonk snel, en ondanks de fundamentele demografische wijzigingen de afgelopen 30 jaar, bleven de overblijvende projecten op het vlak van taalkeuze en van locatie opvallend stabiel. Je kan zeggen dat OETC een stuk zichzelf overleefd heeft en geïnstitutionaliseerd is: de Spaanse en Italiaanse projecten zijn gekoppeld aan het beleid van een school, eerder dan aan de evoluties van een buurt.

Wij zijn van mening dat met een consequent onderwijs, gericht op een positieve waardering voor thuistalen, de positieve effecten van OETC op het welbevinden van kinderen en op de betrokkenheid van de ouders behouden kunnen worden.

- De expertise op het vlak van omgang met thuistalen en taaldiversiteit wordt in een nieuwe ondersteuningsstructuur opgenomen.
- Het omgaan met thuistalen wordt in het talenbeleid vóór het leerplichtonderwijs geïntegreerd.

- Een facultatief aanbod aan thuistalen na de lestijden wordt ontwikkeld (zie 3.3.2.) voor leerlingen zonder taalachterstand op het vlak van Nederlands.

3.2.3.3. Andere talen in het secundair onderwijs

In de oriëntatienota over de hervorming van het secundair onderwijs moeten de 8 sleutelcompetenties op het einde van de tweede graad verworven zijn. Twee van die sleutelcompetenties hebben met taal te maken: communicatie in de moedertaal, en communicatie in vreemde **talen**. Standaardnederlands, Frans en Engels zitten dus in de basisvorming van alle graden. Het differentiatiepakket, dat van bij de instap ingebouwd is, geeft de mogelijkheid om te remediëren of te verdiepen. Wie wat achterstand in één van de talen heeft opgelopen, of in de basisschool een achterstand niet volledig heeft kunnen wegwerken, kan daar aan werken. Ook wie graag wat “voorsprong” wil nemen op het vlak van taalbeheersing, kan dat. Vanaf de tweede graad kunnen talenknobbels er nog een taal bijnemen. We willen ons daarbij niet beperken tot de talen die vandaag al kunnen gevolgd worden, maar scholen de vrijheid geven om elke officiële taal van de Europese Unie en de officiële landstaal van de BRIC-landen¹³ aan te bieden en dit voor zover daar lokaal een draagvlak voor is. Het Europees Referentiekader (ERK) kan dan inspireren voor het bepalen van de onderwijsdoelen van die vierde talen, zodat niet langer voor elke taal een specifiek pakket eindtermen moet worden opgemaakt (zie 4.1.3.).

- Frans en Engels krijgen in het voltijds secundair onderwijs ambitieuze eindtermen.
- De lijst met mogelijke taalvakken in het voltijds secundair onderwijs wordt uitgebreid zodat ook andere talen in het differentiatiepakket aangeboden kunnen worden. **Het gaat daarbij om de officiële talen van de EU en de officiële landstaal van de BRIC-landen.**
- Eind 2011 moet duidelijk worden of we ERK-niveaus voor alle taalvakken kunnen specificeren. Hierover worden aanbevelingen bij de hervorming van het secundair onderwijs verwerkt.

3.2.4. Content and Language Integrated Learning (CLIL)

Geen betere manier om te leren dan te beleven

Content and Language Integrated Learning (CLIL) of l’Enseignement d’une Matière par l’Intégration d’une Langue Etrangère (EMILE) is een vorm van *taak en taal geïntegreerd onderwijs* met een lange en verankerde traditie in het Europees talenbeleid.

CLIL wil leerlingen **functioneel** meertalig maken, door het instrueren van de doeltaal aan het onmiddellijk bruikbare nut ervan te koppelen. Au fond een beetje zoals jonge kinderen een taal verwerven: opportunistisch – ik leer die taal omdat ik er een onmiddellijk voordeel uit haal: “nog” is

¹³ Voor wat betreft de officiële talen van de Europese Unie bedoelen we limitatief de 23 officiële talen van de EU: Bulgaars, Tsjechisch, Deens, Duits, Ests, Grieks, Engels, Spaans, Frans, Iers, Italiaans, Lets, Litouws, Hongaars, Maltees, Nederlands, Pools, Portugees, Roemeens, Slowaaks, Sloveens, Fins en Zweeds. Voor wat de BRIC-landen betreft bedoelen we het Portugees, het Chinees (Standaardmandarijn) het Russisch, Hindi en Engels.

zo'n woord dat kinderen bijzonder snel leren. Het voordeel bij CLIL is iets buiten de taal: de inhoud van een zaakvak.

CLIL is complementair aan het formele vreemdetalenonderwijs, waar je een taal leert door vooral **over** de taal te leren. Ze vullen elkaar aan: je moet weten wat de starter is, wat de handrem en de versnellingsbak, waar de koppeling is, en waar het gaspedaal, maar om vooruit te komen, moet je niet herhalen wat de rijinstructeur voorzegt, maar het uitvoeren. Niet de theorie motiveert jongeren om hun rijbewijs te halen, het is het rijden zelf.

Een belangrijke meerwaarde van CLIL ligt dus in het creëren van een onmiddellijke leermotivatie. Dat is vooral van belang voor leerlingen die ergens onderweg niet zozeer hun talenten verloren zijn, maar de energie en het vertrouwen om met die talenten aan de slag te gaan. Niet alleen zij zijn erbij gebaat, ook de onderwijsdynamiek zelf waarbij zaakvakleraar en taalleraar een team gaan vormen waarvan de ene copiloot is van de andere: de zaakvakleraar door het monitoren van taal op het effect van die taal, en de taalleraar door zijn formeel taalonderricht af te stemmen op activiteiten die voor zijn leerlingen zinvol en betekenisvol zijn.

De communicatieve, functionele en motiverende aard van CLIL-onderwijs is dus een gedroomde aanvulling op een sterk en innovatief meertalig onderwijs. We willen het bijgevolg in het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap decretaal mogelijk maken, op voorwaarde dat er garanties voor kwaliteitsbewaking zijn. Die garanties komen in een CLIL-standaard, die wordt ontwikkeld en decretaal vastgelegd met daarin een te volgen procedure en een aantal kwaliteitseisen waaraan een school moet voldoen, wil zij een CLIL-project opstarten. Een werkgroep finaliseert deze standaard tegen eind 2011 (zie bijlage 1).

De secundaire scholen die CLIL willen aanbieden, moeten ervoor zorgen, zeker in Brussel en de brede Vlaamse Rand dat het Nederlandstalig karakter van de school behouden blijft en dat de kennis van het Standaardnederlands bij de leerlingen prioritair blijft. De onderwijsinspectie zal daar bijzondere aandacht aan besteden. CLIL kan enkel in het Frans, het Engels of het Duits.

Naast de CLIL-standaard (zie bijlage 1) zijn er nog bijkomende voorwaarden voor de leerlingen die in een school, die CLIL aanbiedt, les volgen of er ingeschreven zijn:

- CLIL kan enkel op basis van een keuze van de ouders van de leerling.
- Er blijft een volledig Nederlandstalig traject in de school (m.a.w. CLIL kan nooit een verplichting zijn).

De lat om de sprong naar CLIL te wagen, is bewust hoog. Er moet een lokaal draagvlak voor zijn. CLIL moet in het talenbeleid van de school opgenomen worden. Garanties op kwaliteit zijn een voorwaarde voor succes. En succes is er pas als het project leerwinst oplevert voor zowel het vak, als de doeltaal én het Standaardnederlands. Om scholen te helpen over die lat te geraken, wordt de komende weken en maanden een aantal instrumenten ontwikkeld:

- De decretale aanpassingen worden tegen het voorjaar 2012 uitgevoerd om ten laatste in 2014 CLIL-programma's in het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap mogelijk te maken.

- Maximum 20% van de zaakvakken in het secundair onderwijs kunnen via CLIL aangeboden worden. Het maximumpercentage kan na een evaluatie binnen 2 jaar, lager of hoger worden bepaald.
- Een CLIL-standaard wordt ontworpen met daarin de kwaliteitscriteria waar scholen moeten aan voldoen om een programma aan te bieden.¹⁴
- De leerlingen in een school die CLIL wenst aan te bieden, moeten een Nederlandstalig traject kunnen volgen. Geïnteresseerde scholen stellen zelf een project op en dienen hun voorstel in.
- Het departement Onderwijs en Vorming biedt gedurende drie jaar nascholing aan en organiseert drie studiedagen om CLIL in het onderwijsveld bekend te maken.
- Een onderzoek om het CLIL-aanbod te evalueren, wordt uitbesteed.
- De onderwijsinspectie bewaakt de kwaliteit.
- CLIL wordt op de talenwebsite opgenomen om de praktijkuitwisseling te faciliteren.

3.2.5. Europa in Vlaanderen

De Europese scholen zijn een gevolg van de keuze van de zetel van de Europese instellingen (Brussel/Mol), en zijn voorbehouden aan gezinnen van werknemers van Europese instellingen die hun thuisland hebben moeten verlaten. Elke Europese school telt een aantal afdelingen, die met de officiële talen in Europa overeenkomen. Kinderen moeten een lespakket uit uren in verschillende afdelingen samenstellen. T1 is de thuistaal en meteen ook de belangrijkste instructietaal. Daaraan wordt een tweede en derde, later mogelijks een vierde of vijfde instructietaal toegevoegd. Voor die uren worden de kinderen “uitgewisseld” tussen de verschillende taalafdelingen. De lesgevers in elke afdeling zijn native speakers. De organisatie van dit type onderwijs is, omwille van de hoge salarissen van de leraren uit de thuislanden van de verschillende taalafdelingen, duur. Bovendien zorgt het voor een vorm van segregatie op basis van de activiteiten van de ouders.

Op vraag van de Europese Commissie willen we onderzoeken of de Vlaamse Gemeenschap geen Europese School *type II* kan erkennen en subsidiëren. Dat type zou qua pedagogisch en organisatorisch meertalig concept identiek aan de bestaande Europese scholen zijn, maar door een onderwijsverstrekker in een van de twee Gemeenschappen ingericht worden, én toegankelijk zijn voor iedereen. De Europese Commissie zou een contingent plaatsen voor onbepaalde duur “inkopen”, de andere plaatsen zouden volgens de geldende inschrijvingsregels toegankelijk zijn.

- De Vlaamse Regering stemt in met het principe en gaat de juridische, organisatorische, fysieke, en budgettaire haalbaarheid van een Europese School *type II* na, met een voorkeur voor Oost- of West-Vlaanderen als vestigingsplaats.

¹⁴ Zie bijlage

3.3. BUITEN DE SCHOOL

Onderwijs legt al te vaak de nadruk op wat kinderen niet of nog niet kunnen, in plaats op datgene waar ze wel aanleg voor hebben. Willen we open, veelzijdige, meertalige persoonlijkheden afleveren, dan zijn onze scholen bij een sterk partnerschap gebaat. Lokale besturen, werkgevers, huisvestingmaatschappijen, welzijnsorganisaties... werken in toenemende mate in een context waarin anderstaligheid en meertaligheid een realiteit zijn. Ook zij kunnen een positieve invloed uitoefenen op het positief omgaan met meertaligheid, op het stimuleren van taligheid en het optimaliseren van kansen via een doordacht talenbeleid. In functie van een flankerend en stimulerend beleid waarbij inspanningen van scholen, ouders en leerlingen maximaal in andere omgevingen erkend worden en in functie van expertise-uitwisseling, wordt een partnerschap aangegaan met de voorschoolse sector, met de inburgerings- en integratiesector, met culturele en cultuureducatieve organisaties, met jeugd- en sportverenigingen, met ouders. ...

Een partnerschap waar niet alleen onderwijs voordeel uit haalt. We weten dat de voorgeschiedenis van elk kind de determinerende factor is in het al dan niet participeren aan de samenleving. Ook op latere leeftijd. *Na de financiële democratisering heeft het leerplichtonderwijs nood aan een culturele democratisering.* Beide nodig om in een steeds gemengdere samenleving iedereen dezelfde slaagkansen te geven.

Willen we een echt inclusief talenbeleid, dan moet onderwijs ook uit zichzelf durven te breken, het formele talenonderwijs op school voeden met het informeel leren buiten de school, en zo die informele leeromgeving van kinderen met taal versterken. Met Nederlands, de omgevingstaal, maar ook met de diversiteit aan thuistalen. Waar het Nederlands als omgevingstaal onder druk staat (Brussel, De Randgemeenten) ligt de focus van het beleid niet alleen op het doorstromen naar en deelnemen aan het aanbod buiten de school, maar ook op het creëren en versterken van een semi-formele Nederlandstalige vrijetijdsomgeving.

Daarnaast willen we de scholen ook stimuleren om, mits vergoeding door de ouders, op de school maar buiten de lestijden een aanbod vreemde talen te realiseren. Zo'n aanbod creëert kansen op interculturele dialoog en de mogelijkheid voor Nederlandstalige én anderstalige kinderen om samen (nieuwe) talen te verwerven en (andere) culturen te ontdekken.

3.3.1. Nederlandstalig aanbod van taalstimulerende activiteiten

Het spel is een krachtig instrument voor zelfontplooiing, als individu en als groep. Anderstalige kinderen moeten maximale kansen krijgen om het Nederlands in een niet-schoolse context met leeftijdsgenootjes te gebruiken. Via projectsubsidies werden nogal wat scholen aangezet om in de voor- en naschoolse opvang activiteiten op te zetten die taalstimulering Nederlands als objectief hadden, of als bedoeld effect. Het gaat om ongeveer de helft van de toegekende subsidies in het kader van het flankerend onderwijsbeleid. Die projecten kunnen een stuk via de reguliere werkmiddelen verdergezet worden.

- Een nieuwe driejarige cyclus lokaal flankerend onderwijsbeleid start in 2011-2012. Vanaf dan wordt er weer jaarlijks 1.952.000 € in projecten geïnvesteerd.

3.3.2. Meertalig aanbod van taalstimulerende activiteiten

Algemeen wordt aangenomen dat er een vraag is naar onderwijs in de verschillende thuishalen van nieuwe Vlamingen en nieuwe Brusselaars. Uit onderzoek van Van Mensel 2007 blijkt dat anderstalige ouders in Brussel voor het Nederlandstalig onderwijs kiezen omwille van de kwaliteit en omdat ze het belangrijk vinden dat hun kinderen tweetalig worden. Ze bedoelen daarmee Nederlands-Frans. Slechts 0,3 % en 1,5 % van hen geeft aan voor het Nederlandstalig onderwijs te kiezen omdat er geen aanbod onderwijs in de eigen thuistaal is, of bij gebrek aan immersiescholen. Zo goed als niemand vreest een gedeeltelijk verlies van de eigen identiteit of een verwijdering van de eigen gemeenschap. Slechts een ouder op vijf vreest dat zijn kind de moedertaal minder goed zal beheersen omdat het naar een Nederlandstalige school gaat, een percentage dat bij laaggeschoolde ouders en ouders die Frans noch Nederlands spreken nog een stuk lager ligt, m.a.w. bij diegenen het het moeilijkst hebben om hun moedertaal in stand te houden. Deze resultaten lijken te bevestigen dat op het vlak van motivatie de meest bewuste en kansrijke niet-Nederlandstalige ouders het meest aangesproken worden door onderwijs in thuistaal en thuiscultuur.

Omdat veel anderstalige ouders buiten OETC hun kinderen moedertaallessen laten volgen, introduceren we een facultatief programma binnen de schoolinfrastructuur en buiten het reguliere programma dat bij een talenbeleid aansluit dat taaldiversiteit in het onderwijs benut, en tot doel heeft om alle leerlingen te stimuleren om meertalige en interculturele competenties te verwerven. Meertaligheid en interculturele vaardigheden zijn immers voor alle kinderen en jongeren belangrijk.

- In samenwerking met de onthaal- en integratiesector en de CVO's kan een aanbod "vreemde talen op school" ná de schooluren onder de volgende voorwaarden uitgewerkt worden:
 - de lessen kunnen georganiseerd worden voor groepen van minstens 20 kinderen;
 - alleen leerlingen zonder taalachterstand Nederlands kunnen dit aanbod volgen;
 - de lesgevers beschikken over de nodige bekwaamheidsattesten;
 - voor de lesgevers wordt een specifiek bijscholing voorzien;
 - voor de lessen wordt een bijdrage aan de ouders gevraagd.

Dit aanbod staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een meertalig onderwijs- en intercultureel beleid. Het sensibiliseren voor een rijke taalomgeving, bij kinderen vóór en tijdens het kleuteronderwijs, het opnemen van een thuistaal en –cultuurbeleid in het beleid van de basisscholen, via taalsensibilisering en –initiatie hebben hierin een plaats. We willen, in functie van het ondersteunen van meertalige competenties, ook een onthaalbeleid en ouderbetrokkenheid, een plek geven. Gelet op de complexiteit van zo'n schoolbeleid is, naast flexibiliteit, ook duidelijkheid nodig. Die duidelijkheid kunnen we in een kwaliteitscharter opnemen.

- In samenwerking met de onderwijsnetten ontwikkelen we tegen april 2012 een kwaliteitscharter als leidraad voor het voeren van een inclusief en divers talenbeleid. Vanaf september 2013 kunnen scholen dat charter gebruiken.
- Voor de implementatie van het kwaliteitscharter stelt een school binnen het schoolteam een taalcoördinator aan (zie eerder).

3.3.3. Brede school

School maak je niet alleen. In het Vlaams Jeugdbeleidsplan onderstrepen we dat taalstimuleringsprojecten in en buiten de scholen nodig zijn om de taalontwikkeling van kinderen te ondersteunen door aan de formele leeromgeving een informeel vervolg in de vrije tijd te breien.

Het talenbeleid van de school houdt rekening met de taaldiversiteit buiten de school. De gedachte dat de school een partner kan zijn in het beleid van een buurt, en een buurt het beleid van een school kan versterken, heeft een naam – brede school. Uiteraard gaat de Brede School om méér dan taal alleen.

Zoals dat gaat met gedachten, nemen die in het hoofd van velen een eigen vorm aan, en ook wel in de proefprojecten die de afgelopen jaren het daglicht zagen. Dat is normaal, en dat is goed. Zolang de motieven voor die variaties op het thema door de mogelijkheden en beperkingen van de lokale partners ingegeven zijn, en niet door een beperking van de wil tot samenwerking van een van de partners. Het doel van een brede school is een samenlevingscontract, waarbij partners beloven om elkaar te verrijken zonder elkaar te beknotten.

Structureel behoort het opzetten en ondersteunen van taalstimulerende activiteiten, en het creëren van netwerken tussen welzijns- en vrijetijdsorganisaties en scholen, tot de taken van de lokale besturen. Nogal wat lokale cultuurbeleidsplannen hebben een luik scholenprogrammatie, het decreet lokaal en provinciaal sportbeleid bevat een expliciet hoofdstuk andersgeorganiseerd sporten, waar schoolsport prominent deel van uitmaakt. Initiatieven buitenschoolse kinderopvang zijn van receptief werken naar web-organisaties geëvolueerd. Via het Stedenfonds wordt in de grote en centrumsteden sterk in een aanbod voor en participatie van kansarme en anderstalige kinderen geïnvesteerd. Elk beleidsdomein heeft daarbij zijn eigen planningslogica en –structuren.

- Het decreet planlastvermindering biedt de mogelijkheid om de samenhang tussen de verschillende sectorale inspanningen te versterken. In elk van de relevante sectorale decreten worden taalstimulering Nederlands en het concept van brede school als transversale aandachtspunten opgenomen.

4. TAALRIJK LESGEVEN

Leraren zijn cruciaal in het realiseren van een kwaliteitsvol talenbeleid op school. Ze moeten van kinderen houden, en van taal. Van **talen**. Kleuterleiders en onderwijzers moeten goede opvoeders zijn, die de leefwereld van de kinderen kennen en er didactisch mee aan de slag kunnen. Ze moeten ook goede taalleraren zijn, die zelf een rijke standaardtaal Nederlands hebben (en een rijke andere taal voor taalleraren), die ook gebruiken en hun leerlingen aanzetten om dat in alle omstandigheden ook te doen. Die taalverschillen kennen, herkennen, duiden. Zaak- en taalleraren in het secundair onderwijs moeten, in een CLIL-project, intens samenwerken, tegelijkertijd hun vak kennen, en weten hoe dat vak letterlijk te ver-talen. Taalleraren moeten er zich letterlijk “in” een ander vak werken, om van hun taalles een taal-praktijkles te maken.

Als het de ambitie is om elk kind de kans te geven in een taalrijke omgeving op te groeien, dan ligt de lat hoog, voor de leraren van vandaag en die van morgen. Te hoog om er alleen over te geraken. Ze kunnen dat alleen als een onderdeel van een team dat hetzelfde wil, onder de leiding van een directie met visie en beleidsvoerend vermogen, ondersteund door de pedagogische begeleidingsdiensten, en vanuit het engagement dat ze zelf verwachten van hun leerlingen: de honger om levenslang en levensbreed te leren.

4.1. COMPETENTIES VERSTERKEN

Het bijscholen van leraren vindt zijn inspiratie in de praktijk van het lesgeven. Zo is de klas niet alleen voor de leerling een plek om te leren, ook voor de leraar is het een leerschool. Nascholing wil aan veranderingen en experimenten in de praktijk een kader geven. Een overheid hoeft zich niet te bemoeien met hoe er les gegeven wordt, maar moet de ruimte creëren voor gemeenschappelijke aandachtspunten met instanties die dat **wel** doen (inspecties, pedagogische begeleidingsdiensten). In functie van de onderwijstaal, de talen in het onderwijs, het leren in een meertalige omgeving en talenonderwijs zijn dat:

- inclusief, adaptief en taalontwikkelend onderwijs;
- breed evalueren;
- de talenportfolio.

4.1.1. Onderwijsmethoden en werkvormen

Vertrekken van een potentieel, niet van een deficit

Uit een recent doctoraal proefschrift pedagogiek¹⁵ bleek nog maar eens het belang van motivatie en leer methode voor de slaagkansen. Wat voor studenten opgaat, geldt ook voor jongere kinderen. De bedoeling van lesgeven is: “goesting” geven, die goesting vasthouden en omzetten in bruikbare kennis. Dat kan alleen als de leraar aanknopingspunten vindt in de leefwerelden van zijn leerlingen, en erin slaagt om die individuele diversiteit in een groepsproces te integreren om uiteindelijk, met al die diverse leerlingen, dezelfde eindtermen te behalen. Ook voor talen. Ook in een groep met heel veel verschillende taalachtergronden.

¹⁵ Doctoraal proefschrift van KU Leuven-pedagoge Eva Kyndt, 2011.

Adaptief onderwijs, als het op meertaligheid aankomt, steunt op:

- het veilige gevoel van leerlingen met de eigen taalachtergrond aanvaard te worden (relatie);
- taaltaken krijgen die men aankan, en systematisch het gevoel krijgen dat men meer en meer aankan – leraren moeten de lat hoog leggen voor alle leerlingen (competentie);
- het gevoel krijgen en later ervaren dat men die talen alleen aankan (autonomie).

Inclusief handelen vraagt inclusief denken

Taal, leren en denken zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden... Taalontwikkeling realiseer je niet alleen door taalvakken, maar door alle vakken met de Nederlandse taal te doordrenken. Er wordt tegelijkertijd aan de onderwijsdoelen van het vak of leergebied en aan de talige doelen gewerkt. Dat vraagt inspanningen van alle leden van het schoolteam, ook van diegenen die zichzelf niet zo “talig” vinden. Een school moet, in alle lokalen en in alle vakken, een krachtige, interactieve taalomgeving worden. Dat vraagt voor een aantal leraren een nieuw denkkader en een nieuw handelingskader.

- Er wordt gedurende drie jaar (vanaf 2012) een prioritair nascholingsaanbod voorzien rond de thema's adaptief en inclusief lesgeven en taalontwikkelen (Nederlands) lesgeven.
- De taalcompetenties van leraren maken vanaf 2012 het voorwerp uit van de functionerings- en evaluatiegesprekken tussen schooldirectie en leraren.

4.1.2. Evalueren en observeren

Correct inschatten

Om te vertrekken van het potentieel van leerlingen, en niet van een taaldeficit, moet de leraar op een zo objectief mogelijke manier de taalbeheersing van zijn/haar leerlingen kunnen inschatten. Daarvoor worden taaltesten ingevoerd bij alle belangrijke overgangen. Dat vermogen noemen we de zogenaamde assessment- of evaluatiecompetenties.

Observeren

De leraar kan kijken en luisteren. Kijkwijzers, zelf- en peerevaluatiemethoden zijn krachtige observatie-instrumenten – ook voor het observeren van de taalontwikkeling van leerlingen, in het Standaardnederlands en in andere talen.

Toetsen

- Specifiek voor het talenbeleid op school werd onder meer in de ontwikkeling van een Screeningsinstrument Aanvang Lager Onderwijs Taalvaardigheid (SALTO) geïnvesteerd. Deze gratis luistertoets meet de schoolse taalvaardigheid van leerlingen die in het 1ste leerjaar starten. De toetsresultaten zijn niet bedoeld om kinderen uit te sluiten, maar om taalachterstand uit te sluiten.
- Een gelijkaardige toets taalvaardigheid Nederlands bij aanvang van het secundair onderwijs ligt bij een expertencommissie. Bij de in 2012 geplande evaluatie van de lerarenopleiding bekijken we of een starterstoets Nederlands bij aanvang van de lerarenopleiding nodig en wenselijk is.

Deze toetsen zijn oriënterend en worden vooral voor klassikale analyses en remedies gebruikt. Ze kunnen voor individuele leerlingen een knipperlicht in werking zetten, maar als dat licht op rood dreigt te springen, moet het CLB optreden met andere, diagnostische toetsen.

4.1.3. Talenportfolio

Een talenportfolio bestaat uit drie delen: een talenpaspoort met gegevens over het behaalde niveau in verschillende talen, een taalbiografie met taalervaringen binnen en buiten de school, een taaldossier met voorbeelden van eigen werk en leerervaringen. Het Europees taalportfolio werd in 2000 door de Raad van Europa ontwikkeld en wordt aan het Europees Referentiekader voor Talen gekoppeld. Zo kan overal in Europa op eenzelfde manier worden bepaald welke talen iemand kent, en hoe goed. Het talenportfolio is een uiterst flexibel instrument waarmee niet alleen leraren, maar ook begeleiders in de voor- en naschoolse opvang en ouders, maar ook kinderen hun eigen taalvorderingen zelf kunnen observeren en in kaart brengen. Het brengt ook het informeel leren in kaart, maar kan worden gekoppeld aan de bestaande eindtermen. Het is voor de taalbeheersing wat het globaal medisch dossier voor de gezondheid is.

- De overheid ontwikkelt in samenwerking met de onderwijsnetten een handleiding voor het aanmaken en gebruiken van een talenportfolio¹⁶.
- De onderwijsinspectie bekijkt via de doorlichting van het talenbeleid in welke mate de taalontwikkeling van leerlingen in kaart wordt gebracht o.a. door leerlingvolgsystemen, observatie-instrumenten en talenportfolio's.
- Met het volwassenenonderwijs en met de VDAB worden afspraken gemaakt om talenportfolio's te gebruiken in functie van een civiel effect van inburgering op o.a. de arbeidsmarkt.

4.1.4. Uitwisseling van goede praktijken in taaldiverse scholen.

De stijgende taalheterogeniteit in de klassen van vooral, maar niet uitsluitend, stedelijke gebieden stelt ons onderwijs op de proef. Al is elke school en elke klas uniek, toch ook weer niet zó uniek dat er geen vergelijkbare scholen met vergelijkbare uitdagingen elders zijn. Het is wat eigen aan onderwijs om, als 200 leraren in 200 scholen dezelfde oefening moeten voorbereiden, dat ook 200 keren gebeurt, los van elkaar. Er zijn scholen met veel GOK-kinderen die grote leerwinsten boeken. Hoe doen ze dat? Laat andere scholen met vergelijkbare moeilijkheden aandeelhouder in die winsten worden.

- We organiseren een rondetafelgesprek met een aantal scholen die met een heterogene populatie grote leerwinst halen om zo kritische succesfactoren te identificeren.
- We publiceren een bundel met goede praktijkvoorbeelden.

¹⁶ Al dan niet als onderdeel van een globalere portfolio.

4.2. LERAREN EN SCHOLEN ONDERSTEUNEN

De pedagogische begeleidingsdiensten worden in 2012 geëvalueerd. Een belangrijke evaluatie, want zij zorgen voor de logistiek en de distributie van onderwijsexpertise en onderwijsvernieuwing.

Op het vlak van taalontwikkeling en talenonderwijs is er de afgelopen 10 jaar veel beweging op het kruispunt van de eerste en tweede lijn geweest. De helft van de projecten in het flankerend onderwijsbeleid hebben iets met taal. Maar naast de projecten zijn er ook para-onderwijsstructuren gegroeid: het Voorrangsbeleid Brussel (VBB) en het Brussels Ondersteuningscentrum Secundair Onderwijs (BROSO) in Brussel, Rand & Taal in de gemeenten rondom de hoofdstad. Hun doelstellingen zijn dezelfde: scholen ondersteunen en coachen in het omgaan met een grote concentratie anderstalige leerlingen, en bovendien in een voornamelijk niet-Nederlandstalige omgeving. De manier van aanpakken en de resultaten zijn dan weer verschillend.

4.2.1. Brussel en de Rand

Rand & Taal

De werking van Rand & Taal is jong. De evaluatie ervan wijst dan ook op een aantal groeipijnen:

- De helft van de leraren slaagt erin om een krachtige leeromgeving te creëren. Leraren blijken sterker in klasmanagement dan in het creëren van een veilig en positief klimaat.
- Het lesgeven is vooral gericht op technische kennis, en minder op vaardigheden en inzichten.
- Thuisalen krijgen geen plaats in de klas, differentiatie ook nauwelijks.

Positief is vooral het effect op het beleidsvoerend vermogen van scholen. Een bijsturing, in overleg met de minister bevoegd voor de Vlaamse Rand, is nodig om ook een zichtbaar en duurzaam effect op het talenbeleid en het talenonderwijsbeleid op de scholen, en op de leerwinsten van de leerlingen te hebben.

- De ondersteuning Rand & Taal is in het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs van 8 mei 2009 opgenomen. Hiervoor wordt jaarlijks 1.020.898 € uitgetrokken.
- Gelet op de vergelijkbare problematiek en op de pijnpunten bij de evaluatie van Rand & Taal, wordt onderzocht of deze werking niet in de “Brusselse” fusie-vzw kan geïntegreerd worden (zie verder).

Brussel

Brussel is lang een lappendeken van onderwijsflankerende initiatieven geweest, vooral gericht op NT2 en lesgeven in een meertalige context. Tien jaar geleden bracht VBB daar kentering in: er kwam één visie, waarachter de andere partners zich konden scharen. Een aantal vzw's werden door de Vlaamse Gemeenschapscommissie geïntegreerd, die in de schoot van de eigen administratie het Onderwijscentrum Brussel (OCB) uitbouwde. De vooropgestelde structurele integratie van de VGC-gebonden initiatieven, van VBB en BROSO bleef achterwege. Wel werd en wordt er functioneel samengewerkt.

Uit een synthese van 8 jaar evaluatie-onderzoek van VBB bleken de leerwinsten globaal positief. De begeleiding, en dus ook de effecten ervan, hadden wel te lijden onder een groot verloop van leraren, zodat de opgebouwde expertise na korte tijd weer verloren ging – althans voor Brussel. Voorts bleek ook een duidelijke correlatie tussen de resultaten en het beleidsvoerend vermogen van de scholen. In tegenstelling tot de evaluatie van Rand & Taal, waaruit blijkt dat de begeleiding een positief effect heeft op het beleidsvoerend vermogen, keert de evaluatie van VBB de redenering om en stelt vast dat een goed beleidsvoerend vermogen een voorwaarde is als de begeleiding ook effect wil hebben. VBB pleit dan ook voor het stabiliseren en versterken van het onderwijzend kader in Brussel, voor een duidelijke visie en tegen versnippering, en voor het afstappen van een vraaggestuurde aanpak op maat van de school, naar een meer aanbodgestuurde begeleiding.

Wij willen VBB en BROSO in één structuur samenbrengen om te zorgen dat de aanpak in het secundair onderwijs een verlengstuk van de aanpak in het basisonderwijs wordt. De nieuwe vzw krijgt een dubbele opdracht:

1. Een expertise- en vormingsopdracht rond onderwijs in een meertalige context. Hierin wordt ook de expertise opgenomen van de vzw Werkgroep Immigratie rond het omgaan met thuistalen en het betrekken van niet-Nederlandstalige ouders bij het schoolgebeuren, talensensibilisering en talenportfolio. Die expertise- en vormingsopdracht geldt voor het hele Vlaamse onderwijs, maar prioritair voor Brussel, Antwerpen en Gent.
2. Een begeleidingsopdracht ten aanzien van Brusselse scholen, waarin het uitwerken en implementeren van een talenbeleid, de implementatie van taalvaardigheidsonderwijs, het invoeren van talenportfolio's en omgang met diversiteit basisingrediënten zijn.

Beide opdrachten worden wetenschappelijk begeleid.

De nieuwe vzw moet zorgen voor eenheid van beleid: een volgehouden visie op Nederlandstalig onderwijs in een meertalige omgeving van de onthaalklas in de kleuterschool tot en met de eerste graad van het secundair onderwijs. Dat impliceert:

- eenheid van aansturing: één huisvesting, één personeelsbeleid, één zakelijk beleid;
- een één-op-één-relatie met de scholen;
- een structurele inspraak van en samenspraak met de netten;
- autonome en onafhankelijke werking;
- efficiënt en flexibel.

In de nieuwe vzw zijn de Vlaamse Gemeenschap en de netten als gelijkwaardige partners vertegenwoordigd. Met de Vlaamse Gemeenschapscommissie wordt een convenant afgesloten waarbij de *schoolbegeleiders* van het OCB functioneel samenwerken met de nieuwe vzw.

- Het Huis moet vanaf 1 september 2012 in werking treden.
- De personeelsformatie bestaat uit 25 VTE's (17 van VBB, 4,5 van BROSO en 3 van de vzw WI).

4.2.2. Stedelijke experimenten

Er is een paradox in de boutades dat

- onderwijs een spiegel van de samenleving moet zijn, en dus divers;
- scholen een spiegel van de buurt, van de wijk moeten zijn.

Omdat wijken in steden vaak wel cultureel divers zijn, maar vaak niet sociaal-economisch, is een zekere concentratie in twee richtingen moeilijk te vermijden. Al blijft dat het doel van het inschrijvingsbeleid. Er zijn voorbeelden in het buitenland van “belevingsscholen”, “wandelscholen”, “magneetscholen” waar de shift van “concentratie van problemen” naar “concentratie van inspanningen en mogelijkheden” succesvol was. We willen 9 scholen – telkens drie in Brussel, Antwerpen en Gent – de mogelijkheid geven om, onder supervisie van de pedagogische begeleidingsdiensten en onder wetenschappelijke begeleiding, met een onderwijsmodel te experimenteren dat inspirerend kan zijn voor andere “concentratiescholen”. Deze experimenten ontwikkelen zich binnen het kader van de onderwijstaalwetgeving.

- Maximum 9 scholen (telkens 3 in respectievelijk Brussel, Antwerpen en Gent) zullen in september 2012 aan het experiment deelnemen.
- Voor dit project wordt 1 miljoen euro voorzien.
- De middelen voor het project worden voor 5 jaar gegarandeerd.
- Na 3 jaar wordt een tussentijdse evaluatie gemaakt, een eindrapport na 5 jaar.

4.2.3. De juiste taalcompetenties in de klas halen

Vreemdetalenonderwijs staat of valt met de kwaliteit van de taalbeheersing door de leraar. Naast de leraren vreemde talen, willen we een potentieel van native speakers met de nodige didactische bekwaamheidsbewijzen aanspreken. Zij moeten daarbij ook het Standaardnederlands beheersen op bewezen ERK-niveau B2. Of - in het basisonderwijs – door specifieke taalleraren.

Dat kan via uitwisselingen – waarvoor al wat mogelijkheden bestaan (Twinning, Europese taalassistenten), of via inzet van vakleraren voor specifieke taalprojecten... Ook de piste om gespecialiseerde bachelors of masters in het basisonderwijs in te zetten, ligt op de onderzoekstafel. De derde graad zou zo een kleinere breuk met het secundair onderwijs vertonen en het zou het onderwijsveld een aantal opties geven om de juiste competenties op de juiste plaats aan te wenden. In de evaluatie van de lerarenopleiding en gedurende het loopbaandebat worden deze vragen nader bekeken.

Buurlandenbeleid

In het *Buurlandenbeleid* staat de samenwerking centraal tussen scholen, leraren en leerlingen uit Vlaanderen enerzijds, en scholen uit Nederland, Luxemburg, Duitsland, Frankrijk of het Verenigd Koninkrijk anderzijds. Onderwijzers die in Wallonië of in Frankrijk hun *didactiek Frans* willen verbeteren, kunnen daarvoor subsidies krijgen.

Samenwerking met de Franse (en Duitstalige) Gemeenschap

Sinds 2009 is er een samenwerkingsakkoord tussen de drie gemeenschappen om het talenonderwijs te versterken. Daarvan is de uitwisseling van native speakers in Brussel een onderdeel. De uitwisseling wordt door een omzendbrief geregeld die jaarlijks naar de Brusselse scholen wordt gestuurd.

Van de 19 partnerscholen in 2008-2009 bleven er tijdens het schooljaar 2010-2011 4 over. Ver van het streefcijfer van 30 partnerschappen per schooljaar. Uit een eerste bevraging bleken de extra planlast en de verplichting van een partnerschool een drempel te zijn.

Een bijsturing dringt zich dus op. Op vraag van de scholen zelf zal het project flexibeler worden georganiseerd. Scholen die met een partnerschool willen samenwerken, zullen dat nog altijd kunnen. Wie dat niet wenst, kan een eigen voorstel indienen.

De voordelen van zo'n "gastopdracht" is immers meervoudig:

- de kwaliteit van de lessen Frans gaat erop vooruit;
- de in werking treden zelf krijgen een taal- en cultuurbad bij de burens;
- de "ontmoeting" leidt tot openheid en burgerschapsvorming.

Een ambtelijke werkgroep met ambtenaren van de Franse en Vlaamse Gemeenschap zal voorstellen uitwerken om de planlast tot een minimum te reduceren en ervoor te zorgen dat de uitwisseling voor de leraar qua anciënniteit, statuut en andere arbeidsvoorwaarden aantrekkelijk blijft.

- Het uitlenen of uitwisselen van in werking treden tussen Brusselse partnerscholen wordt, met aanpassingen, verdergezet.
- Een ambtelijke werkgroep Vlaamse en Franse Gemeenschap zoekt een oplossing voor mogelijke obstakels (personeelsregelgeving, kosten, enz.). Projecten nieuwe stijl kunnen vanaf 1 september 2012 van start gaan.
- Voorlopig zijn er geen financiële middelen voorzien. Elke Gemeenschap draagt de financiële last van de eigen leraren die worden uitgewisseld.

4.2.4. Praktijkuitwisseling via de talenwebsite

In december 2008 werd de talenwebsite 'De Lat Hoog voor Talen' online geplaatst. KlasCement ontwikkelde deze website om leraren in hun talenonderwijs te ondersteunen. De talenwebsite is als een informatie- en communicatiekanaal voor en door onderwijsbetrokkenen opgevat. Geregistreerde leden leveren bijdragen die vóór publicatie op de website aan een kwalitatieve toetsing worden onderworpen. Het aangeleverde materiaal bestaat uit nieuwsaankondigingen, documenten, links naar websites, artikels, software, leermiddelen, ... Sinds de lancering van de talenwebsite registreerden zo'n 10.000 leden zich op de talenwebsite. De site bevat ondertussen bijna 6.500 bijdragen in verband met taal.

De talenwebsite is een gebruiksvriendelijke en laagdrempelige tool om uitwisselingen tussen leraren, schooldirecties en begeleiders mogelijk te maken. We hebben in deze talennota een aantal voorstellen voor verbreding en verdieping van de site gedaan.

- De talenwebsite wordt op het vlak van inhoud, kwaliteitsscreening, zoekfuncties en gebruiksgemak geëvalueerd
- KlasCement zal instaan voor de optimalisering van de talenwebsite. We zullen daarvoor een duidelijk omschreven opdracht in de nieuwe beheersovereenkomst met KlasCement (schooljaar 2011-2012) inschrijven.
- De vernieuwde talenwebsite zal voor het einde van het schooljaar 2011-2012 online zijn.

4.2.5. Innovatie op het vlak van leermiddelen

“Serious gaming” heeft een potentieel voor het onderwijzen en leren van talen online. Onderzoek naar een online platform voor Engelse taallessen gebaseerd op “games” (www.mingoville.com) in Deense basisscholen, leerde dat ontwerpers van games voor talenonderwijs een evenwicht moeten zoeken tussen drill-oefeningen en het creëren van een virtuele context waarin oplossend denken, echte taal-interactie en een actieve betrokkenheid van de leerling een plaats krijgen. Door de eigen ervaringen met en beleving van taal door kinderen bij het ontwerpen van games te integreren, kan de dichotomie tussen “ernstig” en “plezierig” leren doorbroken worden.

- In overleg met de Minister van Innovatie willen we investeren in de ontwikkeling van games voor talenonderwijs in het bijzonder in de ontwikkeling van een online platform voor Nederlandse taallessen NT2 voor kinderen.

4.3. DE LERARENOPLEIDING

Vlaanderen verstedelijkt. Diversiteit en anderstaligheid in onze samenleving nemen toe en dus ook in onze scholen en klassen. Wie vandaag kiest voor een lerarenopleiding, moet over 3 à 4 jaar klaar zijn om in een concentratieschool in Borgerhout of Sint-Joost les te geven. Waar lesgeven in diversiteit tot voor kort een nascholing was, moet het een norm worden, een basiscompetentie. Dat ze daar vandaag niet klaar voor zijn, verklaart allicht gedeeltelijk het grote verloop van jonge leraren in onze grote steden.

Verskillende lerarenopleidingen maken werk van een talen- en/of diversiteitsbeleid op het niveau van de instelling. Dat maakt het mogelijk om studenten met bepaalde noden en behoeften te ondersteunen en bij te werken. De in- en uitstroom van de lerarenopleiding is echter een thematiek die deze talennota overstijgt en wordt daarom grondig onderzocht in het kader van de beleidsevaluatie van de lerarenopleiding en het loopbaandebat. Een aantal concrete acties kunnen we hier wel al vermelden.

Om (toekomstige) leraren en begeleiders te ondersteunen in het onderwijs van en in het Standaardnederlands worden door de Nederlandse Taalunie heel wat inspanningen geleverd. Het Taalforum is een expertisenetwerk dat zich bezighoudt met taalachterstand in het onderwijs. Deze kennisbank wil antwoorden aanreiken, maar zeker ook de dialoog aanwakkeren om de Nederlandse taalvaardigheid van leerlingen met een onderwijsachterstand zodanig te verbeteren dat hun kans op schoolsucces vergroot. Ook in Nederland werkt men actief aan het optimaliseren van het talenbeleid op scholen en de didactische competenties van leraren. We voorzien daarom een samenwerking, via de Nederlandse Taalunie, om leraren te ondersteunen met de verzamelde expertise in het Nederlandse taalgebied.

Het diversiteitsbeleid in het hoger onderwijs wordt grondig hervormd. Het moedigt de lerarenopleiding o.a. aan om stageperiodes met een *student tutoringproject* in te vullen. Dit is een werkvorm waarbij een student één of enkele allochtone of autochtone kansarme kinderen na schooltijd thuis of op school begeleidt bij zijn/haar schooltaken. De eerder vermelde (voor)leesprojecten in samenwerking met het bibliotheekbeleid horen hier thuis. Uit onderzoek blijkt dat dit zowel de studenten als de kinderen ten goede komt.

- Via ODXXI worden student tutoringprojecten in Vlaanderen op basis van kwaliteitscriteria verankerd. Voor het schooljaar 2011-2012 wordt een tiental lopende verdergezet.
- Vanaf 2012 worden dergelijke projecten mogelijk gemaakt via het hervormde diversiteitsbeleid in het hoger onderwijs door de versmelting van de middelen van het huidige aanmoedigingsfonds en de diversiteitsprojecten in de lerarenopleidingen.
- Taalforum wordt expliciet als link in de nieuwe talenwebsite opgenomen.
- Tijdens de jaarlijkse conferentie van de NTU voor lerarenopleiders en –begeleiders worden o.a. workshops voorzien, gericht op voorkomen of bestrijden van taal- en onderwijsachterstand in het Nederlandstalig onderwijs.

Eind 2010 werd in samenwerking met het Centrum voor Onderwijsonderzoek en Innovatie (CERI) van de OESO een internationaal congres over lerarenopleiders, lerarenopleiding en diversiteit georganiseerd. De bevindingen van het CERI-project *Teacher Education for Diversity* werden er voorgesteld. Bijzondere aandacht ging naar het toerusten van de lerarenopleiders om met diversiteit om te gaan en om diversiteitscompetenties bij hun studenten te ontwikkelen, alsook naar het aantrekken en behouden van studenten met diverse achtergronden in de lerarenopleiding. In samenwerking met de VLOR en de lerarenopleidingen wordt momenteel werk gemaakt van de vertaling van de projectresultaten van het CERI-project *Teacher Education for Diversity* naar het onderwijsveld.

- Op 15 november 2011 wordt de toolkit *Educating Teachers for Diversity* door de VLOR opgeleverd.

Heel wat lerarenopleidingen nemen bij hun instromende studenten een oriënterende taaltoets af. Een sterk talenonderwijs is immers in grote mate afhankelijk van de didactische competenties en de taalvaardigheid in meerdere talen van de leraren. Het is dan ook cruciaal dat de studenten in de lerarenopleiding het eindniveau van de huidige basiscompetenties halen en dat ze de noodzakelijke didactische principes van het talenonderwijs kennen.

- De lerarenopleidingen vermelden vanaf 2012 de taalleerresultaten van de studenten volgens het ERK op het diplomasupplement.

De lerarenopleidingen moeten toekomstige leraren de juiste competenties aanreiken om de ontwikkeling van de taalvaardigheid en het taalbewustzijn van alle leerlingen te verhogen en op een objectieve manier de taalbeheersing van hun leerlingen in te schatten.

Het decreet op de lerarenopleiding wordt tegen eind 2012 geëvalueerd. In afwachting daarvan nemen we een aantal aspecten van taal in de basiscompetenties op. De taal- en diversiteitscompetenties worden in de beleidsevaluatie van de lerarenopleiding helder en expliciet geformuleerd om leraren efficiënt in heterogene klassen te laten functioneren.

- De effectiviteit van het talen- en diversiteitsbeleid maakt deel van de evaluatie van de lerarenopleiding 2012 uit.

5. INZETTEN OP TALENBELEID

Taal is een vak, een leergebied. Taal is een instrument om een ander vak te leren, een ander leergebied te verkennen. Taal is communicatie, tussen leerlingen, leraren, ouders. Taal is vorm voor gedachten en gevoelens. Taal is mobiliteit. Taal is economie.

Taalarmoede is een onrecht. Taalarmoede sluit uit omdat het mensen afsluit: van het leren en dus van de kennismaatschappij die Vlaanderen wil zijn, van ontmoeting en participatie en dus van de open en diverse samenleving die Vlaanderen wil zijn, van sociale en economische mobiliteit en dus van de actieve welvaartsstaat die Vlaanderen wil zijn.

Een talenbeleid is een samenhangend geheel van maatregelen om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk mensen toegang tot kennis, tot cultuur en vrije tijd, tot de arbeidsmarkt krijgen. Samenhangend veronderstelt een visie, maatschappelijke en politieke prioriteiten, die gedeeld worden. Die gedeelde keuzes¹⁷ – het primaat van het Standaardnederlands als prioritaire en verbindende taal, de erkenning en waardering voor de thuistaal als die niet het Nederlands is, de ambitie om elk kind minstens drietalig te maken, het voeren van een inclusief talenbeleid ... - moeten vertaald worden in concrete **talenbeleidsplannen**. Vandaag nemen volgens de onderwijsinspectie 60 % van de scholen relevante initiatieven op het vlak van talenbeleid. Dat betekent ook dat 40 % van de scholen daar gewoon niet mee bezig is.

Het al dan niet hebben van een talenbeleidsplan staat in directe relatie met het beleidsvoerend vermogen van scholen. Daarvoor zijn heel wat bronnen van evidentie voorhanden, o.a. via de talenwebsite, de peilingsresultaten en resultaten van internationaal comparatief onderzoek, maar ook in de databank onderwijsonderzoek van de NTU waar alle empirisch onderzoek naar het onderwijs van en in het Standaardnederlands beschreven is. In 2009 werd talenbeleid als een indicator in het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs opgenomen. We willen een talenbeleidsplan niet verplichten, maar stimuleren, op drie niveaus:

De overheid

- communiceert duidelijk en herhaald wat ze van scholen op het vlak van talenbeleid verwacht;
- stimuleert de samenwerking tussen scholen en tussen school, buurt en ouders;
- maakt ruimte en middelen vrij voor nascholing, voor de vorming van taalcoördinatoren, en voor methodische vernieuwing;
- stelt doelen op het vlak van welbevinden en leerprestaties, en meet of die doelen bereikt worden¹⁸;

¹⁷ Zelfs de grondwettelijke positie van het Nederlands als enige officiële taal in Vlaanderen is een keuze...de VS bijvoorbeeld hebben geen officiële taal in de Grondwet ingeschreven. In Californië kan je je theoretisch rijexamen in 32 talen afleggen. Het loopt daar vol tolken Spaans, Russisch, Chinees... die er vooral belang bij hebben dat hun klanten niet meertalig worden.

¹⁸ In 2012 wordt een peiling Frans in de derde graad van het secundair onderwijs uitgevoerd, in 2013 staat een peiling Nederlands lezen en luisteren in het basisonderwijs op de kalender. In 2012 verwachten we ook de

- formuleert de eindtermen van vreemde talen ambitieus.

De scholen

- ontwikkelen een brede visie op talenbeleid op basis van kennis van de eigen schoolcontext, en op basis van de kennis van de eigen behoeften en die van de omgeving;
- betrekken ouders en leerlingen bij het begrip van taaldiversiteit en bij de manier waarop daar op school mee omgegaan wordt;
- participeren actief in het concept van de brede school;
- zorgen voor een gedragen visie en een goede interactie tussen de taalleraar en de taakleraar – de aanstelling van een taalcoördinator is daarbij een hulp;
- zorgen voor aangepaste instrumenten voor competentiemeting en brede evaluatie , gebruiken een talenportfolio;
- zorgen voor bijscholing van hun leraren in functie van een taaldivers beleid.

De leraren

- kunnen de talenten en beperkingen van hun leerlingen correct inschatten;
- staan open voor alle initiatieven die de kennis van het Standaardnederlands als instructietaal verbeteren, en die de didactische competenties in de omgang met taaldiversiteit versterken;
- moeten zelf een rijk en correcte taal gebruiken, zowel in het Standaardnederlands als in andere talen;
- geven zelf aan op welk vlak zij nascholing nodig hebben.

6. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering :

1. beslist haar goedkeuring te hechten aan het ontwerp van conceptnota, met dien verstande dat dit geen financieel of budgettair engagement inhoudt;
2. vraagt de Vlaamse minister bevoegd voor onderwijs de nodige regelgevende teksten voor te bereiden.

Pascal Smet

resultaten van een Europees vergelijkend onderzoek naar taalvaardigheid van leerlingen in het Frans en het Engels, en nog volgend jaar kunnen we uit het driejaarlijkse PISA-onderzoek de leesvaardigheid en het leesplezier van onze 15-jarigen met leeftijdgenoten uit andere OESO-landen vergelijken ...

Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel

BIJLAGE 1: CLIL-STANDAARD

Het succes van een CLIL-project hangt in de eerste plaats van zijn integratie binnen de strategische doelstellingen van het schoolbeleid af. Er moet voldoende draagvlak voor het project binnen de school zijn, maar het moet tevens in het talen- en schoolbeleid van de instelling kaderen. Het CLIL-project moet dan ook aan expliciet gestelde strategische doelstellingen en noden binnen de school beantwoorden en met de school- en leerlingspecifieke kenmerken van de instelling rekening houden. Het dient ook met het GOK-beleid van de overheid te stroken.

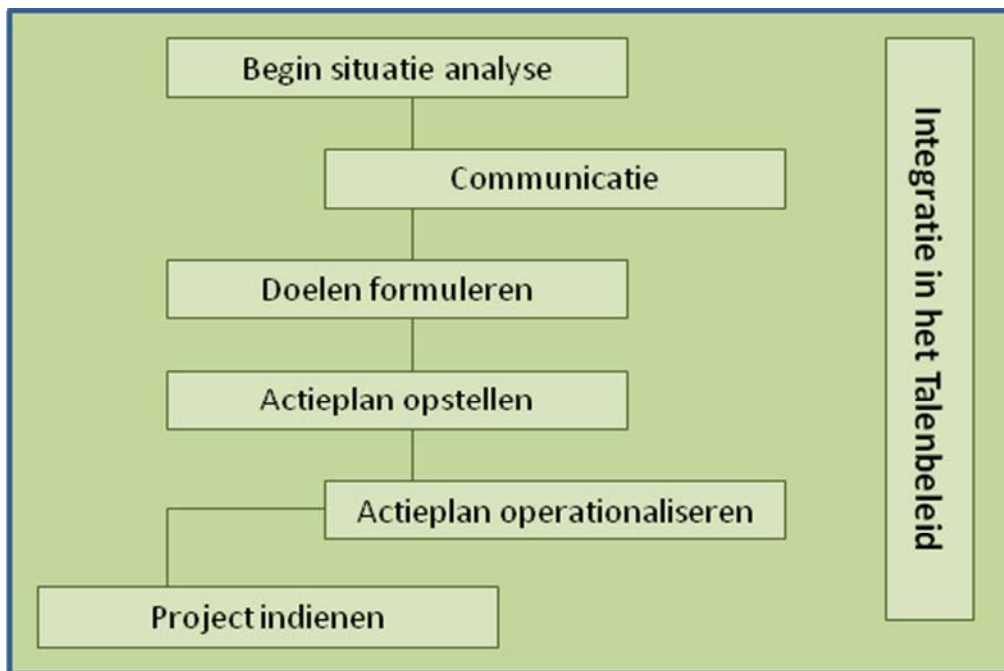
Om voldoende kwaliteit te garanderen dienen daarenboven enkele cruciale zaken in de onderwijsinstelling aanwezig te zijn:

- Personeel met belangstelling voor CLIL en met aantoonbare competenties, zowel qua didactische competenties voor het zaakvak en voor de doeltaal, als wat de CLIL-methodiek betreft.
- Taalvaardigheid van de CLIL-leraren in de doeltaal én het Standaardnederlands.
- Monitoring van de resultaten en de leerwinst van de leerlingen in het vak/onderwerp, in de doeltaal en in het Standaardnederlands.
- Monitoring van de motivatie van de leerlingen voor het CLIL-aanbod.
- Pedagogische ondersteuning en vorming van leraren.
- Structureel overleg tussen de CLIL-leraar, de zaakvak- en taalleraar.
- Tijdige en vertrouwenwekkende communicatie naar de ouders en leerlingen.
- Continue vorming in CLIL-didactiek en taalvaardigheid.
- Coherent talenbeleid met expliciete strategische doelstellingen voor het CLIL-programma.
- Internationalisering, mobiliteit, burgerschap en interculturaliteit als (sub)doelstellingen van het CLIL-programma.

Het strikt bepalen van een vaste inlooperperiode (duur) lijkt minder aan de orde dan het vooropstellen van een aantal criteria en basisvoorwaarden waaraan een school dient te voldoen alvorens ze van start kan gaan. Dat houdt impliciet in dat scholen minstens een half jaar of langer voorbereidingen zullen moeten treffen. Wel wordt geopteerd om de indiening van een CLIL-project ten laatste op 1 mei van het voorafgaande schooljaar te verplichten.

Omdat CLIL per school een specifieke en aangepaste invulling moet krijgen - er is niet zoiets als 'one size fits all' - is het aangewezen om een instrument, een *CLIL-Standaard*, te ontwikkelen en in de regelgeving te verankeren. Dat 'draaiboek' moeten scholen bij de voorbereiding, opstart en uitvoering van hun CLIL-project hanteren. Deze standaard kan worden gebaseerd op de *CLIL Quality Matrix* van het European Centre for Modern Languages (Graz) en de Raad van Europa, de *kwaliteitsstandaard* van het netwerk Tweetalig Onderwijs van het Europees Platform, de *cahiers de charges* van de Franse Gemeenschap, het reeds ontwikkelde *vademecum* van de KU Leuven-onderzoekers en de *CLIL-Toolkit* van Coyle et al.

Schematisch kunnen de verschillende stappen uit de standaard als volgt worden weergegeven:

Een school die een CLIL-project wil organiseren, moet dus volgende stappen ondernemen:

Beginsituatieanalyse

- Analyse van de geografische, socio-economische en culturele context van de school.
- Analyse van de leerlingenkenmerken.
- Analyse van de aanwezige expertise en knowhow in het lerarenkorps.
- Belangrijke contextuele beperkingen opsporen en in rekening brengen.

Communicatie

- Het draagvlak creëren bij lerarenkorps, de leerlingen, de ouders en de lokale gemeenschap en de communicatiestrategie opzetten.

Doelen formuleren

- Vanuit de beginsituatieanalyse en de communicatie met alle betrokken partijen, de visie van het CLIL project formuleren.
- De strategische doelstellingen vanuit de visie formuleren.
- Het CLIL-beleid in het school- en talenbeleid van de instelling integreren.

Actieplan opstellen

- Het ideale team definiëren.
- De vakken, inhoud, leergebieden en/of vakoverschrijdende onderwijsdoelen voor het CLIL-project afwegen.
- Vormingsplan leraren definiëren.
- Monitoring CLIL-leerlingen (qua taalvaardigheid, motivatie, en vak/leergebied-inhoud) vorm geven.

- Communicatieplan naar leerlingen, ouders en gemeenschap opstellen.
- Drop-out-beleid en begeleiding zwakke leerlingen definiëren.

Actieplan operationaliseren

- Uitwisseling van visie en praktijkervaring tussen de leraren mogelijk maken.
- Aanpak uitwerken om aan de noden van zwakkere leerlingen tegemoet te komen.
- Vorming van leraren operationaliseren.
- Taaltesten, inhoudstesten en motivatiescreening opsporen en leren gebruiken/installeren.
- CLIL-materiaal en –infrastructuur voorhanden maken.
- ...

Een werkgroep met afgevaardigden van het Departement Onderwijs en Vorming, de Onderwijsinspectie, de pedagogische begeleidingsdiensten en één of meer externe experts dient een CLIL-Standaard te ontwikkelen die de kwaliteitscriteria en de procedure (zie schema hierboven) verder uitwerkt. Deze kwaliteitscriteria dienen te worden onderverdeeld in absolute kwaliteitseisen (zoals taalvaardigheidsniveau en didactische vorming van het CLIL-team, de integratie in het talenbeleid, enz.) en operationele kwaliteitseisen (zoals de operationalisering van een communicatiebeleid).